

6€ **EUSKAL HERRIKO**

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

KULTURA SAILA
DEPARTAMENTO DE CULTURA

67
ZENBAKIA

2012ko IRAILA - URRIA

Natura

EZAGUTU ETA BABESTU ITZAZU!

**EUSKADIKO ESPEZIE BAKANAK
ETA INTERES BEREZIKOAK**

FAUNA MEHATXATUA

ZOOLOGIA

UHANDRE ALPETARRA

AMILTXORI ARRUNTA

UROILANDA HANDI

LEZKARI ARRUNTA

GAU SAGUZAR HANDIA

BASO-IGEL IBERIARRRA

**EUSKAL HERRIKO
NATURA**

IRAUNGITZEKO ZORIAN DAUDEN ESPEZIEAK DEFENDATZEKO ELKARTEA
ZURE NATUR ETA ZOOLOGIA ALDIZKARIA

EHAA-1996ko otsailak 7, asteazkena.
3/1996 DEKRETUA, urtarilaren 9koa, Elkarte herri-onurakoa dela aintzatesten duena.

AURKIBIDEA

Hamargarren urtea - 67.zk - 2012ko IRAILA-URRIA

EDITORIALA

Iraila-urriko ale honek maiatza-ekaina alean agertutako informazioa osatzen du. Aurrekoan Euskadiko espezie kalteberak eta desagertzeko arriskuan dauden espezieak aipatu genituen. Orain ornodun mehatxatu horien beste bi kategoria ezagutuko ditugu; espezie bakanak eta interes berezia duten espezieak.

Espezie bakanak populazio txikiak dituzten espezie eta subespezieak dira. Eremu geografiko txikian edo eremu zabalagoan barreiatua ageri dira. Egun ez daude "galtzeko arriskuan", eta ez dira "kalteberak".

Interes bereziko espezieak aurreko kategorietako batean ere ez duten espezieak dira, baina arreta berezia merezi dutenak dira, balio zientifikoa edota kulturala dutelako edo bereziak direlako.

Behin mehatxatutako espezie guztiak ezagututa, horiek zaindu eta mantendu behar ditugu. Gainera, gure eskuetan dagoen guztia egin beharko dugu ondare biologiko hori gure artean bizirik jarrai dezan eta naturari eta bizitzari buruzko zikloan bete behar duen funtzioa betetzen jarrai dezan.

Fernando Pedro Pérez
(Zuzendaria)

Kolaka.....	4
Uhandre alpetarra.....	5
Apo pintatua.....	6
Txilimporra txikia.....	7
Ekaitz-txori txikia.....	8
Ubarroi mottoduna.....	9
Amiltxori txikia.....	10
Amiltxori arrunta.....	11
Lertxun gorria.....	12
Amiamoko beltza.....	13
Amiamoko zuria.....	14
Zapelaitz-liztorjalea.....	15
Arrano sugezalea.....	16
Zingira-mirotza.....	17
Aztorea.....	18
Arrano txikia.....	19
Arrano arrantzalea.....	20
Belatz txikia.....	21
Zuhaitz-belatza.....	22
Belatz handia.....	23
Uroilanda handia.....	24
Txirritxo hankabeltza.....	25
Kuliska txikia.....	26
Txirri arrunta.....	27

Txenada mokobeltza.....	28
Itsas enara beltza.....	29
Hontza handia.....	30
Zingira-hontza.....	31
Okil beltza.....	32
Lezkari arrunta.....	33
Lezkari karratxina.....	34
Txio horia.....	35
Euli-txori beltza.....	36
Basetako gerri-txoria.....	37
Zingira-berdantza.....	38
Gau saguzar handia.....	39
Natterer saguzarra.....	40
Saguzar biboteduna.....	41
Lepahoria.....	42
Elur-lursagua.....	43
Uhandre piriniarra.....	44
Apo ezpoiduna.....	45

**EUSKAL HERRIKO
NATURA**

Zuzendaria: Fernando Pedro Pérez.
Erredakzio-burua: Iñaki Landaluze.
Kolaboratzaileak: Nerea Urtaran, Miren Alustiza, Oskar Azkona, Fidel Korta.
Anaut Paterson, Jon Zubiri, Elena Azkarreta, Xabier Aramburu, Kepa Alustiza.
Argazkilari-taldea: Edurne Urkizu, Aitor Zubizarreta, Xabier Urreta, Izaskun Loidi.
Maketatzailea: Elena Carriedo.
Legezko gordailua: BI-2452-02.
ISSN: 1695-4645 **Aleak:** 4.000

Erredakzioa:
Av. Madariaga, nº. 47-6º C - Esc.1 - 48014 BILBAO.
Tel: (94) 4 75 28 83. e-maila: adeve.2@euskalnet.net

Argitaratzailea:
Iraungitzeko Zorian Dauden Espezieak
Defendatzeko Elkarte.

**EUSKO
IKASKUNTZA**

Naturaren Ahotsa Interneten zabaltzen da Euskomedia
Fundazioaren bitartez, ADEVE eta EUSKO IKASKUNTZA-ren
arteko hitzarmena dela eta WWW.euskomedia.org/adeve

HARPIDETZA-ORRIA

Urteko kuota: Hamabi ale urtean: 36 euro. TLF: 94 475 28 83

KOLAKA (*Alosa alosa*)

Arrain fusiformea da, 40 zentimetroainokoa. Bizkarraldean, berde-urdinxka dena, hegats bakarra du. Sabelaldea zilar-kolorekoa da, eta ez da antzematen alboko marrarik. Operkuluaren gainean 1-5 orban biribil ilun ditu, eta ezaugarri horrek espeziea bereizteko balio du.

Kostalde atlantikoan zehar ageri da, Norvegiatik Marokoraino, Britainia Handia eta mendebaldeko Mediterraneoa barne. Gure lurraldean, Gipuzkoako ipar-ekialdean bakarrik ikusi da, Bidasoa ibaian.

Espezie hau itsasoan bizi da, eta ibaietan gora joaten da ugaltzera, ur gezatan ugaltzen baita. Helduak udaberrian sartzen dira; ibaian gora joaten dira ibaiaren erdialderaino, eta uharririk eta harea dagoen lekuetan erruten dute. Ibaiaren erdialdeko edo behealdeko putzu eta urloetan denbora-tarte laburrean egon dai-

tezke. Udazkenean, arrainkumeek itsasora migratzen dute, eta han bizi dira hirugarren urtera arte, hau da, sexu-heldutasuna lortu arte. Orduan berriro ekingo diote ugalketa-zikloari. Itsasoan bizi diren bitartean ornogabeak jaten dituzte, batez ere krustazeoak. Ibaian, ordea, ez dute ezer jaten, eta metatutako erreserbez baliatzen dira.

Bidasoan ohiko animalia da, baina ez da oso ugaria. Urtero ageri dira helduak ibaian, eta ez da populazioaren gainbeherarik antzeman; areago, oso ugaria izan zen gure kostaldeetako ibai guztietan, eta, egun, murriztu egin da espezie honen banaketa-areea. Badirudi uren kutsadurak eragin zuela hain beherakada handia.

Espezie honentzako arrisku-faktore larrienak honako hauek dira: izokin-bide gutxi dago presetatik gora joateko; eta horrez gain, erruteko tokiak hondatzen ari dira, urak kutsatzeaz gain, agregakinak atera eta ibaiertzak eraldatzen direlako. Bestalde, Bidasoan Atlantiko izokinaren populazioa hobetzeko programari ekin diote; eta programa horrek kolakari ere mesede egiten dio.

Etorkizunean Bidasoaren eta beste hainbat ibaien behealdeko uraren kalitatea hobetu, ibaiertzak zaindu, eta presetan eskailera egokiak egiten dituztenean, arrain honen egoerak hobera egingo du.

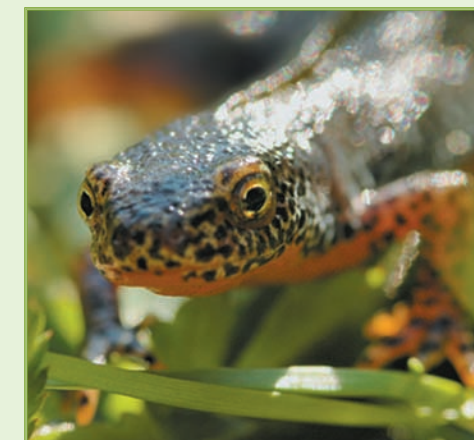
UHANDRE ALPETARRA (*Triturus alpestris*)

Iatsa aldeetatik zanpata da. Uretan bizi den garaian azala leuna dauka, eta lehorrean bizi denean, berriz, pikortsua eta zakarra. esku eta hanketako hatzak aske ditu. Bizkarraldean gris urdinxka da. Araldian arrek gandor hori txikia dute, orban urdinak dituen; gorputzaren bi aldeetan beltzez erretikulatua eta zeru-urdinez inguratuta dagoen marra zuri-horixka daukate. Sabelaldea laranja da.

Espezie europarra da, eta populazio bakartuetan bizi da Erdialdeko Europako eta Iberiar Penintsulako iparraldeko mendikate handien gailurrean. Gure lurraldean, erdialdean eremu zabalean ageri da: Ordunteko mendietan, Salbada mendilerroan, Gorbeian, Durangaldean eta Urkilla, Aralar eta Izki mendilerroetan. Ia mendialdean bakarrik bizi da, eta mendilerroetako populazioen artean ez dago segidarik.

Espezie menditarra denez, pagadi eta larre menditarretan bizi da, korrante txikia duten ibaietako putzu txikietan edo ur bareetan, landaredia dutenetan edo ez dutenetan, azaleko uretan nahiz ur sakonetan. Substratu harritsua nahia-

go du. Gueuz aritzen da, eta batez ere urtarra da. Udaberrian urmaeletara joaten da ugaltzera. Ezteigeldialdiak egiten ditu, eta arrak espermatoforoa egotzi ostean, emeak arrautzak emaldu eta uretako landaren zurtoinei eta hosto txikiei bakarka itsatsia erruten ditu. Larbak hiru hilabetez izaten dira uretan, eta metamorfosia egin ondoren lehorreara ateratzen da. Orduan 4-5 zentimetrokoa da. Helduak ur-harrapakinak jaten ditu: krustazeoak, intsektularbak, zapaburu txikiak etab. Lehorreko harrapakinak ere atzematen dituzte, lur-zizareak eta moluskuak, adibidez. Larbek, krustazeoak eta moluskuak jaten dituzte.

Lurralde batetik bestera aldatzen da populazioen egoera. Batzuek ale gutxi dituzte, eta beste batzuk, ordea, ugariak dira. Badirudi egoera egonkorra dela, baina menditik gero eta ur gehiago hartzen da, eta horrek habitat egokiak hondartzen ditu, eta populazioak kaltetzea eragin dezake.

Espezie honen arrisku-faktoreen artean aipagarria da putzu eta istil asko makinan erabiliz garbitzen eta suntsitzen ari direla. Horrek ugaltzeko habitat egokiak suntsitu eta populazioen banaketa-areaa murrizten du.

Espezie hau kontserbatzeko mendialdeko urmael eta istil txikiak babestu behar dira, ondorio kaltegarriak eragin baititzaizke umatze-garaian garbitzeak edo lehortzeak. Isurketak eta kutsadura ere ekidin behar dira. Zenbaitetan ardien parasitoak hiltzeko erabiltzen diren produktuak isurtzen dira.

APO PINTATUA (*Discoglossus galganoi*)

Zazpi zentimetro luze izatera irits daiteken anuroa. Mehea denez, igelaren antza du. Burua txikia eta mutura zorrotza. Begi irtenak ditu, guruin parotidarik gabekoak. Eskuko hatzak askeak dira, eta hanka-koak mintz mehe batez lotuta izaten ditu, arren kasuan bakarrik. Azala leuna eta distiratsua, sabelaldean pittin bat erretikulatua. Kolore den, hori, marroi eta oliba-kolorekoak izaten dira hegien batez.

Europar bizi da, batez ere Frantzia eta Iberiar Penintsulan. Gure lurraldean, isurki mediterraneoan aurki daiteke. Dena den, nahiko sakabanatuta dago.

Basoko pinudietan, sorobelardietan, laborantzetan, lugorrian edota saskrakan bizi da, uretatik hurbil beti. Lehortarra izan arren, ez da uretatik gehiegi urruntzen. Hori dela eta, urtegi, errekatxo eta erreten ertzetan egoten

da. Ilunabarrean eta gauean aritzen da. Udaberrian ugaltzen da, eta emeek bi aldiz errun dezakete (300 eta 1.000 arrautza bitarteko errunaldiak). Arrautzak sakabanatuta uzten dituzte. Bi hilabeteren buruan gauzatzen da larben metamorfosia. Apo gazteek zentimetro bat besterik ez dute neurtzen uretatik ateratzen direnean. Denetik jaten dute: helduek lur-zizareak, moluskuak, araknidoak eta intsektuak, larbek, berriz, landareak.

Ale gutxi ikus direla eta, badirudi populazioak txikiak direla. Daturik ez dagoenez, zaila da esatea egoera egonkorra den ala ez.

Egoera zehatza ezagutzen ez bada ere, esan beharra dago apo honek erabiltzen dituen ur-masak hondatu eta desagerrazteak bere banaketa-zona murrizten duela. Ingurunearen kalitatea ere hondatzen ari da, hezeguneak desagertzen eta baliabide trofikoaren murrizketaren eraginez, eta honek espeziearen atzerakada eragiten du penintsulako beste zona batzuetan.

Apo honek okupatzen dituen ur-masetan gutxieneko emaria bermatu behar da, bai eta ertzetako landaredia ere, halaber, pestizida isuriak ekidin behar dira. Espeziearen egoera eta problematika zehatza ezagutu ostean hartu beharko

TXILINPORTA TXIKIA (*Tachybaptus ruficollis*)

Garaian arre ilunak dira; eta nabarmenak dira aurpegia eta lepoa, gaztaina-kolorekoak direnak. Gorputzaren alboak argiagoak dira. Mokoaren oinaldean orban horixka du. Neguan kolore motelagoa izaten du. Kolore arre hitsak dira nagusi, eta eztarria eta popa zuriak nabarmentzen dira bakarrik.

Gure lurraldean, Arabako hezegune gehienetan bizi da, bai eta ureztatze-urmaeletan, eta bai hezegune naturaletan; neurri txikiago batean, ibaiaren ur geldietan ageri da. Isurialde atlantikoan, ordea, oso neurria da. Bi tokitan bakarrik behatu dira eskualde horretan. Hegazti egoiliarra da, eta neguan Europako aleak etortzen dira, eta itsasertzean ere ikus daitezke.

Ur geldi eta ez oso sakonetan bizi da, zingiretako landareak eta landarerik gabeko aldeak dituzten urloetan, naturalak nahiz artifizialak izan.

Hala ere, ez da lezka eta ihi gehiegi dagoen lekuetan ageri. Txitaldi-garaitik kanpo, badia eta estuarioetan ere egoten da. Igerilari eta murgilaria ona da; izan ere, zenbait minututako murgilaldiak egin

ditzake. Hegaldi luzeak ere egiten ditu. Ur-ertzetako landareen artean egiten du habia, uretako landareak erabiliz, ur-gaineko plataforma balitz bezala. Errunaldiak hiru eta bost arrautza bitartekoak dira, eta urtean behin edo bitan jartzen ditu; guraso biek berotzen dituzte arrautzak. Urpean elikatzen da, eta arrainak, anfibioak, anfibio-larbak, artropodoak, krustazeoak eta zenbait landare jaten ditu.

Arabara, azken urteetan 35 bikote inguruk egiten dute habia, baina kopurua aldakorra da; isurialde atlantikoan populazioa sei bikotetik beherakoa da. Ez dakigu zein den populazioaren joera, baina badirudi ugaltzerakoan gora-behera handiak pairatzen dituela umatze-toki eskuragarrien eta ur-mailaren aldaketen arabera.

Esan beharra dago espezie hau umatze-garaian oso sentikorra dela gizakiak eragindako eragozpenen urtean eta bat-bateko ur-mailen aldaketen aurrean. Halaber, bestelako faktore mugatzaileak dira lehorketak, dragatzeak edota landareak erretzeak, habitata hondatu eta eraldatzen baitute.

Espezie hau kontserbatzeko, oro har, hezegune guztiak babestu behar dira, batez ere umatze-areak, eta hezegune artifizialetan finka daitezkeen neurri egokiak hartu behar dira.

EKAITZ-TXORI TXIKIA (*Hydrobates pelagicus*)

Itsas hegazti txikia da, 20 zentimetrotik behe-rakoa. Iluna da, ia beltza. Ipurtxuntxurra zuri nabarmena dauka. Hegoen azpialdean

orban argia du, eta gainaldean barra zurixka mehe eta lausotua dauka. Hankak eta oinak beltzak dira. Isatsa nahiko laukia da.

Banaketa atlantikoa duen hegaztia da, Islandiatik Kanariar Uhartetara bitartean bizi dena. Gure lurraldean bost kolonia ezagutzen dira, guztiak Bizkaiko kostaldean. Espeziea egoiliarra da.

Gehien bat itsaso zabalean bizi da, plataforma kontinentalean, eta habia egiteko bakarrik hurbiltzen da lehorrera. Orduan, itsaslabarretako edo irla txikietako horma, zulo eta zirrikitueta egoten da, harrapariak ezin heldu diren lekuetan, hain zuzen. Koloniak osatzen ditu. Hegada zuzena du, uraren arrasean egiten du, eta bizkor astintzen ditu hegoak. Igerilari ona da. Arrautza bakarria errun ohi du. Krustazeoak, zefalopodoak eta arrain txikiak jaten ditu, ur-azalean harrapatzen dituenak. Arrantza-

ontzien atzetik joaten da, ontzitik botatzen dituzten janari-hondarren bila.

Uste denez, ehun bikote ugaltzaile inguru daude, eta guztira, populazioa 200 ale ingurukoa da. Dena den, ez dago datu zehatzik joera zein den jakiteko. Duela gutxi egiaztatu da populazio honen habiak egitearen inguruko informazioa.

Atzerakada hainbat faktorek eragin dute: jaki-eskasiak bikote ugaltzaileen kopurua murrizten du. Halaber, arratoi eta kaioen harrapaketa-presio handiak, eta poluitzaile kimikoen edo hondakin toxikoen eraginak ere populazioa murrizten dute. Bestalde, espezie honen filopatria-maila handiak -kolonia ugaltzailea toki jakin batean finkatzen dute-hegaztia hedatzea oztopatzen du, eta kolonia txikien kasuan, gurea esaterako, animalia desagertzea errazagoa da.

Beharrezkoa da populazioaren egoera eta bilakaera ezagutzea, ondoren, babes-neurri egokiak hartzeko. Dena den, komenigarria litzateke mugatzea ere. Beharrezkoa da ere uretako hondakinekin bukatzea.

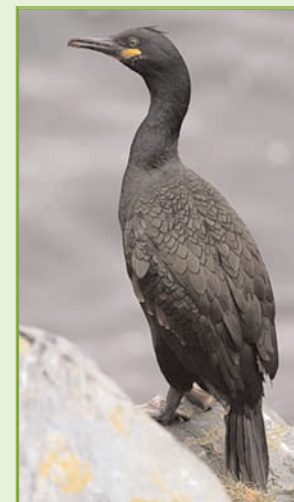
UBARROI MOTTODUNA (*Phalacrocorax aristotelis*)

Hegazti handia da, 80 zentimetrarainokoa. Gorputz liraina du, beltza da eta irisazio eta isla oliba edo purpurak ditu. Eztei-garaian gandor txikia du. Moko beltza du, oinaldean horia dena.

Banaketa atlantikoa duen hegaztia da: Islandian, Britainia Handian eta Norvegiako itsas ertzetan bizi da, bai eta iberiar Penintsulako kosta atlantikoan ere. Gure lurraldean, Bizkaiko kostaldeko sei zonaldean egiten ditu habiak.

Itsasertz harritsuetan bizi da, eta ez da inoiz estuarioetan edota babesturik dauden tokietan ageri ezta ur gazikara edo

gezatan ere. Igerilari eta murgilari bikaina da, eta zuzen altuera txikian egiten du hegan. Haitzetako pausalekuetan, zuhaitzetan eta hondartzetan hartu ohi du atseden, normalean hegoak zabalik dituela, agian lumak lehortzeko. Itsaslabarretan egiten du habia, koloniak osatuz, erlaitzetan eta zirrikitueta, baita leizeetan ere. Algak eta adarrak erabiltzen ditu habia egiteko. Urtean behin 1-6 arrautza -gehienetan hiru- erruten ditu, guraso biek berotzen dituztenak. Bakarka nahiz talde txikietan elikatzen da, gehien bat arrainez. Dena den, moluskuak eta krustazeoak ere jaten ditu.

Uste denez, populazio ugaltzailea 108 bikote ingurukoa da. Badirudi azken urteetan izan ezik, populazioak erregresio-joera izan duela. Gipuzkoakoan, esaterako, habiak egiten zituzten behiala. Egun, ordea, populazioa handitzen eta hedatzen ari da. Horren lekuko dira, orain bi urte finkatutako bi kolonia berriak.

Espezie honen arrisku handienak dira txitaldia egiteko garaian topatzen dituen eragozpenak eta tresmailaren bidez ustekabeen harrapatzen dituztela.

Espezie hau kontserbatzeko umatze-koloniek behar duten lasaitasuna bermatu behar da. Horretarako, bisitariak sartzea eta toki horiek erabiltzea ekidin behar da. halaber, populazio ugaltzaileen jarraipena egin behar da bestelako neurriak hartu ahal izateko.

AMILTXORI TXIKIA

(*Ixobrychus minutus*)

Ardeido ertaina da, 40 zentimetro-tik beherakoa. Ar helduen kolore-zioa benetan ikusgarria da. Beltza da, lepoa eta sabelaldea izan ezik, arre argiak direnak. Estal-lumak zurixkak dira eta orban handia daukate. Moko hori berdexka da eta hankak berdeak dira. Emearen jantzia ez da hain ikusgarria.

Mundu osoan banaketa zabala duen hegaztia da: Eurasian, Afrikan eta Australian bizi da. Gure lurraldean ezaugarri ekologiko egokiak dituen edozein lekutan ager daiteke, migratzailea baita. Umatze-garaian, berriz datu gutxi jaso dira, baina Arabako hego eta erdialdeko ibaietan ikusi da gehien bat. Bertan, udako hegaztia da, ez du ia migratzen eta habia gutxitan egiten du.

Oro har, hezeguneetan eta ibaiertzetan bizi da, lezka bezalako makrofito ugari dagoen tokietan, batez ere zuhaitz eta zuhaixkak daudenean.

Hegazti bakartia da, iheskorra; landareen artean ezkutatzeko da eta trebetasun handiz ibil daiteke bertatik. Ilunabarrean aritzen da. Urbazterraren inguruan egiten du habia, zuhaitz edo lezka artean. 4-6 arrautza erruten ditu. Denetik jaten

tzen du jakia.

Kasurik onenean, Araban bikote ugaltzaile barreiatu bat edo beste dago. Ez dakigu zein den populazioaren joera, baina ezaguna da populazioa mendebaldeko Palearktiko osoan, Iberiar Penintsula barne, pairatzen ari den erregresio nabarmena.

Bere banaketa mugatzen duen faktore nagusiak biogeografikoak dira. Gure lurraldean, berez hezegune gutxi izatea eta ibai nagusietako bazterrak dauden bezain hondatuta egotea ez dira batera lagungarriak espeziea bertan finkatzeko. European, ezagutzen diren populazioak ere urritzen ari dira, honako faktore hauen eraginez: hezegunak hondatzea, ur-kutsadura eta migrazioan zehar eta negualdiatarako guneetan izaten den heriotzatasia handia.

Populazioaren egoera aztertu ostean babes-neurri egokiak hartu ahal izango dira. Dena den, hegazti honek erabiltzen duen ingurunea babestu behar da, ibai nagusien urbazterretako habitata eta ur-kalitatea hobetu behar dira, alegia.

AMILTXORI ARRUNTA

(*Nycticorax nycticorax*)

Hegazti handia, 70 zentimetro-rainokoa. Pileoa, garondoa eta bizkarraldea beltzak dira. Hegoak, ipurtxunturra eta isatsa gris-urdinxkak dira. Gorputzaren gainerako zatiak zurixkak dira. Moko beltza eta motza da. Hankak horixkak dira. Gazteen lumajea arrea da, eta orban zuri asko ditu.

Espezie kosmopolita da, eta umatze-garaian gure lurraldera etortzen da. batez ere Ebro ibaian ageri da, baina lurraldeko beste zenbait tokitako datu bakan batzuk ere badaude. Udako espeziea da, oso gutxitan migratzen du, eta litekeena da gure lurraldean habia egitea.

Inguruan zuhaitz edo zuhaixkak dituzten ur kontinentaletan egoten da. Taldekoia da, eta ilunabarrean aritzen da. hegalarri eta igerilari ona da, eta trebea da lurrean nahiz landareen artean. koloniak osatzen ditu habia egiteko. Zingiretako landare ugari dagoen lekuetan egiten du habia, landare eta adarrak erabiliz. Urtean behin 3-5 arrautza errun ohi ditu. Batzuetan taldeka elikatzen da, beste batzuetan bakarka. Ur-animaliak jaten ditu gehien bat, besteak beste, arrainak, anfioioak, artropodoak edo moluskuak. Batzuetan espezie lehorrak ere harrapatzen ditu, ugaztun txikiak, esaterako.

Gure lurraldean ale bakan batzuk ikusten dira hainbat hezegune-motetan: urtegi. urmael eta urbazterretan; baina

batez ere Ebro ibaian eta Arabako Errioxan. Ez dakigu hemen ugaltzen diren, baina hori horrela izanez gero, gutxi dira habia egiten dutenak. Ez dago populazioaren joerari buruzko daturik, baina kolonia hurbilena, Nafarroakoa, gora egiten ari da modu nabarmenean. Europako beste populazio batzuk, ordea, urritzen ari dira.

Populazio hauentzako arrisku-faktore handia da Ebro ibaiak Araban dituen ibaiertzak hondatuta egotea, bertan

espezie honek nekez egingo baitu habia. Europa mailan, berriz, kalte handiena eragiten die umatzeko eta janaria bilatzeko lekuak hondatzeak.

Populazioen egoera ezagutu ostean hartu ahal izango dira beharrezko babes-neurriak; hala ere, badakigu hegazti honek behar duen ingurunea zaindu egin behar dela, bereziki ibai nagusien ibaiertzeko habitata eta uren kalitatea.

LERTXUN GORRIA

(*Ardea purpurea*)

Hegazti handia da, ia metro batekoa. Lepoa eta burua gaztaina-kolorekoak dira. Txanoan eta lepoan bi zerrenda beltz ditu, gando esekia balitz bezala luzatzen direnak. Arbel-kolorekoak dira estal-lumak, bai eta bizkaraldea ere; sorbaldako lumak gaztaina-kolorekoak dira. Hegalak oso ilunak dira azpialdetik. Gorputzaren azpialdea gaztaina-kolore iluna da. Moko horikara du, eta hanka arreak ditu.

Hegazti hau Europako hegoaldean bizi da, eta udakoa eta migratzailea da, Saharaz bestaldeko Afrikan negutzen duena. Gure lurraldean kostatutako inguruan, Arabako urtegietan eta Arabako Errioxan ageri dira migrazio-garaian. Hain zuzen ere, Ebro ibaian eta Guardiako hezeguneetan ikusten da. Duela gutxi egiaztatu da bikote batek Araban egiten duela habia.

Migratzen ari denean, ezagurri desberdinetako hezeguneetan ager daiteke, baina umatze-garaian habitat zehatzagoak behar ditu hegazti honek: hezegune epel edo beroetan egiten ditu habiak, ur gezatan gehien bat, lezka ugari hazten den ur ez oso sakonetan.

netan. Iheskorra da, eta ez da toki zabaletan gehiegi ageri, zingiretako landaredi trinkoa nahiago duelako. Ilunabarrean aritzen da. Habia egiteko koloniak eratzen ditu, eta lezka arruntan eta zuhaitzen artean jartzen du ur landarez eta adarrez eginiko habia. Urtean behin lau eta sei arrautza bitartean erruten ditu. Ur-espezieak jaten ditu, arrainak batez ere. Zelatan egoten da edo ibetik ibiltzen da harrapakinak atzemateko.

Azken urtetan gainbehera orokorra izan du Europako populazioak, baina Iberiar penintsulan egoera leku batetik bestera aldatzen da. Nafarroan, esaterako, izugarri hazi da populazioa.

Habia egiteko ia toki egokirik ez dagoenez, zaila da hegaztiarentzat hemen finkatzea. Atzerakadaren eragile nagusiak dira umatzeko nahiz negua pasatzeko guneak galdu eta hondatzea. Horrez gain, ugaltzeko toki egokiak izango liratekeen lekuetan ez dago egon beharko litzatekeen lasaitasuna.

Espezie hau kontserbatu eta hobetzeko komenigarria izango litzateke Guardiako El Prado aintzira Biotopo Babestuan sartzen den bisitari-kopurua erregulatzea, espezieari bertan finkatzen eta umatzen laguntzeko.

AMIAMOKO BELTZA

(*Ciconia nigra*)

Hegazti handia da, metro betereinokoa. Beltza da eta isla purpurak ditu; azpialdea berriz, zuria da. Moko. Luzea eta ikusgarria, gorria da, bai eta hankak ere.

Mundu osoan banaketa zabala duen espeziea da, gehien bat Eurasian eta Afrikan. Gure lurraldean ikusten direnak Erdialdeko Europatik datozen migratzaileak dira. Kostaldean zehar eta Arabako urtegietan ageri da.

Migratzerakoan, urtegiak, ureztatzeputzuak, ibaiak edota istil txikiak erabiltzen ditu atseden hartzeko eta elikatzeko. Umatze-garaian, belardi hezeen edo area zingiratsuen inguruko baso helduetan egiten

du habia. Hegazti bakartia bada ere, migrazioan talde txikiak eratzen ditu edo atsedenleketan biltzen dira. Nahiko herabea da gizakiaren aurrean, eta Amiamoko zuria baino zehurragoa da. Urtean behin 2-5 arrautza erruten ditu. Habia handia egiten dute haitzetan edo zuhaitzetan, eta urtetik urtera habia bera erabiltzen dute. Denetik jaten du, besteak beste, animalia urtarak eta lehortarrak.

Oso gutxi dira gure lurraldea zeharkatzen dutenak, edo indarrak hartzeko hemen gelditzen direnak. Inoiz edo behin berrogeita hamar ale inguru ikusi dira. Europan, kopurua pixkanaka gorakoa doa, baina oraindik gutxi dira.

Ez dirudi gure lurraldean migratzaile hauek egoteko arazorik egon daitekeenik. Erdialdeko Europan eta Iberian, berriz, badaude arrisku-faktoreak; umatzeko, elikatzeko eta elkartzeko guneetako habitatek paitratzen dituzten aldaketa eta eragozpenak dira, hain zuzen ere. Honez gain, Afrikan ehiza da arrisku handiena negua pasatzeko guneetan. Halaber, linea elektrikoen kontra jo eta hil egiten dira ale asko, eta beste kutsatu egiten dira, pestizidak dituzten harrapakinak jatean.

AMIAMOKO ZURIA (*Ciconia ciconia*)

Hegazti hau oso ezaguna da, eta ez du ia aurkezpenik behar. Handia da, metro batetik gorakoa. Zuria da, hegoen muturra izan ezik, luma primario eta sekundarioak beltzak baitutuzte. Moko luzea eta hankak gorriak dira.

Palearktikokoan zehar hedatzen den hegaztia da, udakoa eta migratzailea. Saharaz bestaldeko Afrikan igarotzen du negua, bai eta Iberiar Penintsulako hainbat toki egokitan ere. Gure lurraldean, isurialde mediterraneoan ageri da, urtegi-tan Zadorra eta Ebro ibaietan eta Guardiako aintziretan. Isurialde kantauriarrean, ostera, bikote bakarra ezagutzen da, Bizkaiko Urduña herrian, hain zuzen. Duela gutxi, Araban, beste bost bikote negutzen hasi dira.

Toki zabaletan bizi da, ibaiertz handietako soro eta larreetan, baratza eta sail ureztatueta, ez baititu gogoko zuhaitz gehiegi dituzten edo lehorregiak diren lekuak. Taldekoia da, elikatzeko nahiz habia egiteko, baina bikote bakartiak ere ikusi ohi dira. Denbora luzea igarotzen du geldirik, hanka baten gainean bada ere. Ibilera dotorea eta mantsoa dauka. Habia egiten du kanpandorreetan edo gailentzen den edozein eraikinetan, bai eta zuhaitz handietan ere, eta solase-

an entzuten zaio beti. Adarrez egina dagoen habia handia hainbat urtetan erabiltzen du. Urtean behin 2-7 arrautza erruten ditu. Denetik jaten du, besteak beste, harrapakin urtar eta lehortarrak.

Euskadin 13 bikote ugaltzaile zenbatu dira orain arte. Iberiar populazioak guztira 16.000 bikote dauzka. Arabako populazioak erregresio bortitza izan zuen: 1948an 30 bikote zeuden eta 80ko hamarkadan habia bakar bat gertatzen zen. Dena den, egun populazioa suspertzen ari da, iberiar populazio osoa bezala.

Herrialde askotan esan izan denez, populazioen erregresioa eragin dute umatze-guneak hondatu eta suntsitzeak. Horrez gain, migratzen eta negutzen duten bitartean asko ehizatzen dira, eta beste asko linea elektrikoaren kontra jotzean hiltzen dira.

Espezia berreskuratzea bultzatzeko, alde batetik nekazaritza-guneetako paisaiaren dibertsitatea gorde behar da, batez ere bazterretako eta hezeguneetako guneetan; eta bestetik, hegaztiak salbatzeko seinaleztapen-balizak jarri behar dira linea elektrikoetan, eta habien inguruan edo hegaztiak biltzen diren lekuetan dau-den zutoin arriskuak kendu behar dira.

ZAPELAITZ LIZTORJALEA (*Pernis apivorus*)

Tamaina ertaina duen harraparia da, 60 zentimetro-rainokoa. Lumak, banako batetik bestera kolore desberdinekoak dira. Arre kolorea da nagusi, bai eta kolore ilunak ere. Sabelaldean eta hegoen azpialdean, berriz, argiagoak eta dira lumak, eta zeharkako marrak dituzte. Lepoa eta burua grisaxkak eta nahiko irtenak dira. Aipatutako ezaugarriek, eta hegan egiterakoan hartzen duen itxurak, zapelatz arruntarengandik bereizteko balio dute, Liztorjalearen isatsa luzeagoa baita. Irisa eta hankak horiak dira.

Europa osoan Banaketa zabala duen espeziea da; izan ere, bere banaketa-area gehiena kontinente horretan badago. Gure lurraldean ere nahiko ugaria da. Arabako Errioxan izan ezik. Gehien bat isurialdeen banalerroko mendialdeetan eta eskualde azpi kantauriarrean bizi da. Udako espeziea da, udazkenean hegoalderantz

migratzen duena.

Basoko espeziea da, baina basoak eta toki zabalak dituzten lekuak aukeratzen ditu, Zuhaitz hostozabalak dituzten basoak nahiago ditu, pagadiak eta hariztiak, hain zuzen. Hegalari eta planeatzaile ona da, eta lurrean ere nahiko trebea da. Zuhaitzetan egiten du habia, adarrak erabiliz. Urtean behin 1-3 arrautza errun ohi ditu. Hainbat harrapakin atzematen ditu, baina batez ere erleak eta liztorrak jaten ditu: eztia, larbak eta helduak, basotik kanpoko larreetan antzematen dituenak. Artropodo, ugaztun txiki, anfibio eta narrastiak ere jaten ditu.

Datu gutxi daude, baina badirudi Arabako iparraldean 35-40 bikote daudela.

Datu hauek estrapolatuz gero, pentsa liteke lurralde osoan 75-100 bikote daudela. Ez da erregresioan dagoen espezieetat hartzen, Europan egonkorra da, herrialde batzuetan behera egin badu ere.

Gure lurraldean ez dauka arrisku handirik, pestizidek ez baitute eragin handia izaten hegazti honen harrapakinengan. Baina habitat egokirik ez egoteak espezie hau ugariagoa izatea eragozten du. Alde batetik, espezie honentzat lehorregiak dira karraska nagusi den Arabako eskualdeak; eta bestetik, konifero-landaketek azalera handiak betetzen dituzte, eta horrek hegaztia finkatzea oztopatzen du.

Espezia hau kontserbatzeko neurriak hartu behar dira hegaztiak behar duen ingurunean, eta horretarako habitat naturalak zaindu eta hobetu behar dira.

ARRANO SUGEZALEA (*Circaetus gallicus*)

Tamaina ertaineko harraparia da, 70 zentimetrorainokoa. Bizkaraldea arre iluna da; sabelaldea argiagoa da, eta tantoak eta marra arreak ditu. Isatsaren gainaldea arrea da, eta zeharkako marrak ditu; azpialdea ilunagoa da, eta marrak ere baditu. Eztarria eta bularra ilunak dira. Batzuek sabelaldea argiagoa dute. Burua handia da, eta limokoloreko begiak nabarmenak dira.

Espezia hau Indian eta Afrikan bizi da, eta Europan eskualde kontinentalean eta mediterranean baino ez da bizi. Gure lurraldean, Mediterraneoan isurialdean ageri da, baina mendialde azpi kantauriarrak nahiago ditu, eta Kantabriako Mendikatean eta Kodesen ere nahiko arrunta da. Isurialde kantauriarrean, berriz, kostaldeko mendietan ikus daiteke, eta inoiz barnealdean ere bai. Udako migratzailea da, udazkenean Afrikan abiatzen dena.

Isurialde mediterranean, zuhaitzak eta gune zabalak txandaka dituzten eguterako mendialdeetan bizi da, eta oso arraroa da soro handietan agertzea. Halaber, arte eta pinu gorrien basoetan bizi da, betiere gune zabalak dituztenetan. Isurialde atlantikoan, berriz, otadiak landatu diren guneak eta baso zabalak txandaka dituzten lekuetan egoten da. Planeatzaile ona da. Izan ere, haizearen kontra geldirik egoten da harrapakinaren gainean oldartzeko. Inoiz ere zelatan ehizatzen du. Animalia bakartia bada ere, migratzeko talde txikiak osatzen ditu. Zuhaitzen gainean egiten du habia adarrak erabiliz, eta barrutik estali egiten du. Urtean behin arrautza bakarria erruten du. Gehien bat narrastiez elikatzen da, batez ere sugeez, baina ugaztun eta hegazti txikiak ere jaten ditu.

ti txikiak ere jaten ditu.

Uste denez, 50-60 bikote ugaltzaile inguru daude, eta badi-rudi ale-kopuruak pittin bat gora egin duela urteetan, batez ere Araban. Populazio nagusiak, iberiarra esaterako, egonkorak izan arren, espeziea erregresio handia pairatzen ari da Europan.

Atzerakadaren eragile nagusia lurzorua erabilera aldatzea da, hau da, sastrakak kentzea, pestizidak erabiltzea, monolaborantza egitea, baso-berritzeak etab. Izan ere, aldaketa hauen ondorioz gero eta eremu txikiagoa dauka ehizatzeke. Basoak zeharkatzen dituzten errepideak eta mendietako pistek ere ondorio kaltegarriak eragiten dituzte umatze-gunetan, asalatu egiten dituzte eta. Halaber, jazarpena eta linea elektrikoek eragindako heriotzak aipa daitezke arriskuaren artean.

Espezia hau kontserbatzeko komenigarria izango litza-teke hegazti honen habitat naturalak zaindu eta linea elektrikoak behar bezala seinalatzatzea.

ZINGIRA-MIROTZA (*Circus aeruginosus*)

Tamaina ertaineko harraparia da, metro erditi-gorakoa. Arraren goialdea arrea da eta hegoak grisak ditu. Hegoen muturrak beltzak dira, eta barneko ertzak horixka argiak. Isatsa luzanga da, grisa, eta marra arre lausotu asko ditu. Sabelaldea arre gorrixka da, eta ildaska ilunak ditu. Hegoak argiagoak dira, eta isatsa grisa da. Moko beltza eta hanka horiak ditu. Emeak, berriz, arreak dira, ilunagoak. Pileoa, eztarria, eta hegalaren barneko ertza krema-kolorekoak dira.

Mundu osoan banaketa zabala duen espeziea da, bestek beste Txinako ipar-mendebaldean, eta neguan Indian eta Afrikan. Gure lurraldean hegazti migratzailea da, baina batzuetan negua ere igarotzen du hemen. Talde txikitik sakabanatuta ikus daiteke Ulibarriko aintziran eta Txingudin.

Habia egiten du makrofitoak dituzten hezegune ez oso sakonetan. Altuera txikian egiten du hegan, hegoak astinduz edo planeatuz. Urtean edo lurrean harrapakina ikusten duenean, bizkorki erortzen zaio gainera. Zelatan ere egoten da harrapakinaren zain. Hegazti bakartia da, baina talde txikitik elkartzen da migratzerakoan. Lezkadi eta ihitokietan egiten du habia, landareez egin, lurrean edo uretik altuera txikira. Urtean behin lau edo bost arrautza errun ohi ditu. Denetik jaten du: artropodoak, anfibioak, narrastiak, hegaztiak eta txitak; eta batzuetan sarraskia eta hildako arrainak ere bai.

tiak eta txitak; eta batzuetan sarraskia eta hildako arrainak ere bai.

Migrazio-garaian oso gutxi ikusten dira, eta ikusten direnak talde txikitik elkarturik daude. Duela gutxi egiaztatu zen Araban bost bat hegazti igarotzen dutela negua. Badirudi gero eta gehiago direla migrazioan gure lurraldea zeharkatzen dutenak. Honek bat egiten du Europako populazioaren ebolutzioarekin; izan ere, garai batean izan zuen gainbehera gaititu, eta azkeneko urteetan ugaritzen ari da.

Habitat egoki asko ez daudenez, migratzaile hauek ez dute denbora luzea igarotzen hemen. Espeziearen arrisku-faktore larrienak dira habiak egiteko habitata hondatu eta suntsitzea, lege kanpo ehizatzea eta produktu fitosanitarioek eta metal astunek eragindako kutsadura; baita giza eragozpenak ere.

Espezia hau kontserbatzeko onuragarria izango ingurunea zaintzea, batez ere hezegunetako landareak kontserbatzea. Halaber, garrantzitsua da gizakiak eragiten dituen eragozpenak ekiditea, hegazti finka dadin.

AZTOREA (*Accipiter gentilis*)

Harrapari ertaina da, 60 zentimetrotik gorakoa. Hegoak zabalak eta motzak dira, eta isatsa luzea da. Arraren bizkaraldea grisaxka da, eta zerrenda superziliar zuria dauka. Sabelaldea zurixka da, eta marra ugari ditu. Hegoak argiak dira, eta marra ilunak dituzte. Moko beltza dauka, eta hankak horiak dira. Emea arreagoa da, kolorea ez du hain kontrastatua.

Mundu osoan banaketa zabala duen espeziea da, Europan, Asian eta Ipar Amerikan. Gure lurraldean isurialdeen banalerroko mendizerretan bizi da: Salbada, Gorteia, Urkiola eta Elgea-Urkila, eta Arabako eskualde azpi kantauriarrean. Kantauriko isurialdean ez da ia ageri, ez kostaldean ezta barnealdean ere.

Baso zabaletan bizi da, behar bezain lasaiak direnetan. Hala ere, nahiago ditu pagadiak, pinu gorriaren pinudiak eta harizti-ameztiak. Oso bizkorra da hegan egiten, batez ere basoan. Basotik kanpo, planeatze motzak egiten ditu. Zuhaitzen gainean egiten du habia, adarrez, eta batzuetan ere beste espezie batzuen habia erabiltzen du. Urtean behin 2-4 arrautza errun ohi ditu. Airean egiten du ehiza, harrapakinen atzetik ibiliz edota landareen artean ustekabeen atzemanek. Gehien bat hegaztiak jaten ditu, eta inoiz

ere ugaztunak.

Araban, habitat bikainak dauden lekuetan kalkulatu den dentsitatea da 75 bikote/100 km²-ko. Beste eskualdetan askoz txikiagoa da. Ez dakigu zein den populazioaren joera, baina ez dirudi galbidean dagoenik. Europako beste herrialde batzuetan, ordea, urritzen ari da.

Espezie hau oso sentikorra da gizakien eragotzenen aurrean. Erregresioa eragiten duten faktore nagusiak dira basoen degradazioa, jazarpen zuzena, pestiziden kutsadura eta elikagai-eskasia. Horrez gain, legez kanpo harrapatzen dituzten gizakiak ehiza-hegazti bezala erabiltzeko.

Zuhaitzi zabalak eta baso helduak babestea espeziearentzat mesedegarria izango da. Halaber, komenigarria izango litzateke egiten den mendipisten kopurua kontrolatzea, banako asko hiltzen dituzten linea elektrikoak behar bezala seinaleztatzea, eta legez kanpoko harrapaketaekin amaitzea.

ARRANO TXIKIA (*Hieraaetus pennatus*)

Harrapari ertaina da, 50 zentimetrotik gorakoa. Nabarmena da daukan isatsa, nahiko luzea dena. Bi kolorazio-fase ditu: argia eta iluna. Burua, kopeta eta lepoa arre ilunak eta pittin bat zerrendatuak dira; bizkaraldea, estal-lumak eta isatsa arreak dira, eta sorbaldako lumak zurixkak. Fase argian, sabelaldea nahiko argia da, ilunak diren luma arraunlariak izan ezik; lepoan eta bularrean zerrenda ildaskatua dauka. Isatsa argia da. Mooka beltza da, eta oinaldea urdinxka dauka: lumaz estalita ditu hankak, eta behatzak horiak dira.

Espezie honen banaketa oso zabala da, ia Palearktiko osoan ageri baita. Gure lurraldean, isurialdeen banalerroko mendizerretan eta Arabako eskualde azpi kantauriarrean bizi da. Udako hegaztia da, hau da, udaberrian iristen da ugaltzeko, eta uda amaieran hegoalderantz migra-tzen du, Afrika tropikalerantz hain zuzen.

Basoko espeziea da, basoak baitira bere habitat optimoak, eta basomota guztietan bizi daiteke, zenbait eremu ireki –otalurrak eta belardiak– dituztenetan. Hegada bizkorra du, eta zuhur amiltzen da sarritan. Zuhaitzen artean trebetasunez ari-

tzen da. Planeatu egiten du, airean zirkuluak osatuz. Bakartia da. Habia egiten du zuhaitzen gainean edo haitzetan, eta habia landarez egina eta barrutik estalia da. Urtean behin bi arrautza errun ohi ditu. Gehien bat basoko hegaztiak eta narrastiak jaten ditu, baita ugaztunak eta artropodoak ere. Zelatan egoten da harrapakinen zain, eta haien gainera oldartzen da, lurrean nahiz zuhaitzetan egon.

Oro har, espezie bakana da; Arabako ipar-erdialdean 30 bat bikote daude. Zenbait lekutan erregresio txikian egon arren, badirudi poliki-poliki ugaritzen ari dela.

Gure lurraldean ez dago arrisku-faktore handirik, baina Iberiar Penintsulan ehiza eta linea elektrikoak dira hegazti hauen heriotza eragiten dutenak. Horrez gain, ingurunea eraldatzeak populazioak kaltetzen ditu.

Ingurunea babestu behar da, batez ere baso naturalak, populazioek hobera egin dezaten. Halaber, komenigarria elektrikoak behar bezala seinaleztatzea.

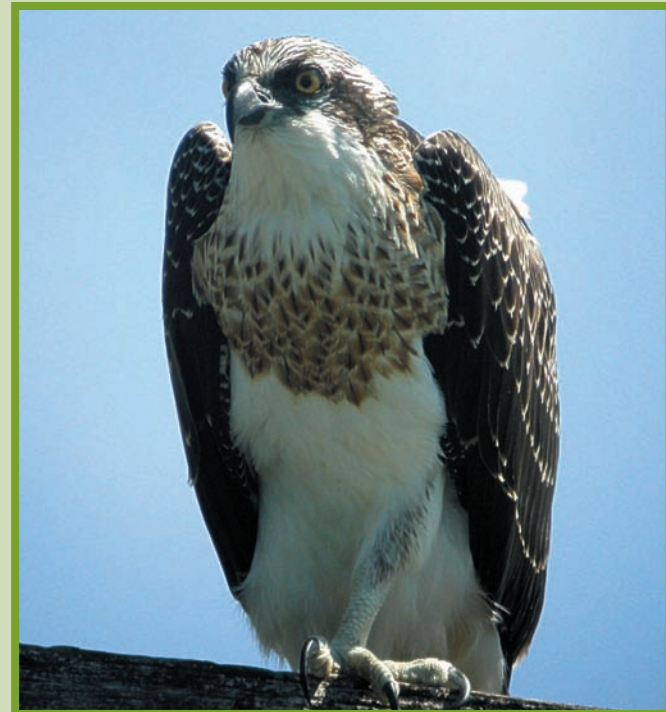
ARRANO ARRANTZALEA (*Pandion haliaetus*)

Harrapari handia da, 70 zentimetrotik gorakoa. Burua zurixka da, pileoan ildo beltzak ditu, eta garondorantz luzatzen den begizerrenda beltza dauka. Bizkarraldea arre iluna da, zenbaitetan beltzezka, eta bularrean marra ildaskatu argia dauka. Hegoen gainaldea iluna da, eta azpialdea argiagoa. Horrez gain, hegoek orban ilun txikiak dituzte, eta aurreko angeluan orban bat daukate. Isatsak zerrenda arreak ditu. Mokoa beltza eta hankak grisak ditu.

Europako iparraldean banaketa zabala duen hegaztia da. Mediterraneoko eskualdean populazio txikiak daude sakabanatuta. Gure lurraldean ale bakan batzuk ikus daitezke migrazio-garaian, batez ere Gernikako itsasadarrean eta Arabako aintziretan. Batez ere espezie migratzailea da, eta Afrikako bidean gure lurraldea zeharkatzen du. Berriki, negua Araban igarotzen duen ale bat badagoela ikusi da.

Hainbat hezegune-motetan bizi da, baina ur-masa zabal eta garbiak behar ditu arrantza egiteko. Ur geza duten lakuak edo ibaiak aukeratzen ditu habia egiteko, baina itsasaldean ere egiten du habia. Gehien bat animalia bakartia da. Haitzetan edo zuhaitz handietan egiten du habia handia, hainbat urtetan erabiltzen duena. Urtean behin 2-4 arrautza errun ohi ditu. Modu ikusgarrian amildu eta ur-azalean atzaparrekin atzematen dituen arrainak jaten ditu.

Hainbat urtetan espezie honek gainbehera handia izan zuen, Mediterraneoko eta Erdialdeko Europako populazioak iraungitzea edo galtzeko arrisku biziaren egotea eragin zuena. Egun, ordea, migrazioan zenbait ale ikus daitezke, baina, neguan, ordea, bakar bat bizi da. Hau da azken urteetan nagusi den joera. Hegaztiaren banaketa-arearen iparraldean egonkor-tu dela esan daiteke.

Ehiza eta habiak hondatzea izan ziren atzerakadaren eragile nagusiak. Egun, berriz, bestelako arriskuak dituzte: habitatak hondatzea, pestizida organokloratu- eta merkurio- isuriek eragindako kutsadurak, habiak hondatzea eta linea elektrikoetan hiltzea.

Babes-neurriak umatze-guneetan hartu behar dira, bertan eraginkorrak baitira.

BELATZ TXIKIA (*Falco columbarius*)

Harrapari txikia da, 30 zentimetro ingurukoa. Sexu-dimorfismo nabarmena dauka. Arraren bizkarraldea gris urdinxka da, eta ildaska beltzak ditu. Gatez ere alboetan. Isatsak marra ilun meheak ditu. Harrapari gehienetan gertatzen den bezala, emea arra baino askoz handiagoa da. Emearen bizkarraldea arrea da, bibotea dauka, eta sabelaldea argiagoa eta ildaskatua da. Moko beltza eta hanka horiak ditu.

Holarkitikoan banaketa zabala duen espeziea da. Gure lurraldean ohiko migratzailea da, gutxi egon arren; eta inoiz, negutarra ere bada.

Umatze-garaian toki zabaletan bizi da, inguru lehor nahiz zingiratsuetan, inguruan basorik ez dagoen eremuetan, mendixka txikiak eta lautadak gertu dituztenetan. Gure lurraldean kostaldean eta nekazaritza-guneetan bizi da. Hegaldi bizkorra duen hegaztia da. Airean atzematen ditu harra-

pakinak; haien gainera amildu eta lurretik gertu dagoenean harrapatzen ditu. Animalia bakartia bada ere, migratzekoan talde txikiak eratzen ditu. Zelatan egoten da ehizatze-

ko, harrapakinak pausalekueetatik ikusten ditu. Lurrean zein erlaitzetan edo zuhaitzen gainean egiten du habia, oso sinplea eta barrutik ia estaltzen ez duena. Urtean behin bost edo sei arrautza errun ohi ditu. Hegazti txikiak jaten ditu gehien bat, eta batzuetan artropodoak eta ugaztun txikiak ere bai.

Ale gutxi ikusten dira migrazio-garaian, eta are eta gutxiago neguan. Europako populazioa duela zenbait hamarkada izandako erregresio handiaren ondoren, pixkanaka hazten ari da.

Populazioen atzerakadaren eragilean artean aipa daitezke legeak kanpoko ehiza eta habitat naturalak galtzea.

Babes-neurriak umatze-guneetan hartu behar dira, bertan eraginkorrak baitira populazio guztientzat.

ZUHAITZ-BELATZA (*Falco subbuteo*)

Harrapari txikia da, 35 zentimetro rainokoa. Hego luze eta zorrotzak nabarmentzen zaizkio hegan egiten duenean. Bizkarraldea arbel-grisa da. Bibote mehea dauka, eta belarrien inguruko lumak ilunak dira. Bularra, sabelaldea eta alboak argiak dira, baina urrunetik iluna dirudite, marra asko dituztelako. Isatsa grisa da eta azpialdea marratua dauka. Hegalen azpialdea argia da, eta zenbait marra ilun ditu. Izterrak eta isatsaren azpiko estal-lumak gorriak dira. Moko beltz urdinxka eta hanka horiak ditu.

Europar eta Asian banaketa zabala duen espeziea da. Asiako hegoaldean eta Afrika tropikalean igarotzen du negua. Gure lurraldean, udako hegaztia da. Udaberrian iristen da, baina oso ale gutxi iristen dira.

Basoetan bizi da, inguruan toki zabalak dituzten baso eta ibarbasoetan hain zuzen ere, toki zabaletan ehizatzen baitu. Oso bizkorra da eta azkarra da, eta hegan dagoela atze-

maten ditu harrapakinak. Oso azkar amiltzen da. Gaua heldu bitartean aritzen da. Zuhaitzen gainean egiten du habia, eta beste harrapari edo korbidoen habiak erabiltzen ditu. Urtean behin bizpahiru arrautza errun ohi ditu. Hegaztiak eta aireko intsektuak harrapatu eta hegan dagoela jaten ditu.

Uste denez, gure lurraldean habia egiten duen populazioa hogeita hamar bat bikotek eratzen dute, eta populazioaren joera zein den ez badakigu ere, ez dirudi urritzen ari denik. Herrialde askotan erregresioan dago, baina beste batzuetan pixka bat ugartu da.

Erregresioaren eragileak, habia egiteko garaian jasaten dituzten eragozpenak, habiak espoliatzea eta lege kanpoko ehiza dira. Dena den, litekeena da biozidak izatea espezie honen atzerakadaren eragile nagusia.

Espezie hau kontserbatzeko habitatak babestu eta hobetu egin behar dira, habia egiten duten tokiak ere babestu, eta basogintzan edota nekazaritzarako pestizidak erabiltzea kontrolatu behar da.

BELATZ HANDIA (*Falco peregrinus*)

Harrapari ertaina da, metro erdikoa izatera irits daitekeena. Tamainari dagokionez, sexu-dimorfismoa dauka, emea arra baino askoz. Handiagoa baita. Buru iluna eta bibote zabala dauzka. Bizkarraldea gris urdinxka da. Tantoak dituen aztarri zuria dauka. Sabelaldea argia da, eta zerrenda ilunak ditu. Isatsa gris urdinxka eta marratua da. Moko beltza eta hanka horiak ditu. Emeak arrak baino ilunagoak izan ohi dira. Palearktikoko hedatzen den espezie hau gure lurraldean ere bizi da. Neguan ale gehiago iristen dira Europatik, eta hemen igarotzen dute garai zakarrena. Itsaslabarretan eta barnealdeko haitzetan egiten du habia, batzuetan baita hirietako eraikinetan ere, lasaitasuna nagusi den tokietan, hain zuzen.

Gune zabalak behar ditu elikatzeko, soroak esaterako. Sarritan kostaldean edo hezeguneetan ere jaten du. Hegaldi bizkorra duenez, airean atzematen ditu harrapakinak. Nahiko altuera handian ere planeatzen du. Pausalekuak erabiltzen ditu. Harrapakina atzeman ostean zulo txiki bat baino ez da. Urtean behin hiruzpalau

arrautza errun ohi ditu. Hegaztiak jaten ditu gehien bat. Hiri-inguruetan bizi diren belatzen elikagai nagusia usoak dira. Laurogeita hamar bat bikote ugaltzaile daude, eta azken urteetan kopuruak pittin bat gora egin du, Araban behintzat. Europako beste herrialdetan ere antzekoa da populazioen egoera, hau da, hainbat urtetan atzea egin ostean, egonkortzen hasi da. 40ko hamarkadaz geroztik, eta erabiltzea debekatu zen arte, pestizidak izan ziren populazioen erregresioa eragin zutenak. Egun, berriz, espezie honen arrisku handienak egiten dioten jazarpen zuzena eta arrautzak espoliatzea dira. Espezie hau kontserbatzeko pestiziden erabilera, ehiza eta ehiza-hegazti bezala erabiltzea kontrolatu behar dira. Halaber, hegazti honek habia egiten duen tokietan eskalada egitea erregulatu behar da, batez ere inku-bazio- eta txitaldi-garaian.

UROILANDA HANDIA (*Rallus aquaticus*)

Uretako hegazti txikia da, 30 zentimetro rainokoa. Arrea da, eta bizkaraldean ildo ilunak ditu. Sabelaldea grisa da, eta alboetan zerrendak ditu. Hegalak eta isatsa arreak dira. Moko luzea, gorrixka eta pittin bat okertuta dauka. Hankak ere arreak dira.

Europar banaketa zabal duen espeziea da. Gure lurraldean, eskualde atlantikoan kostako herri batzuetan bizi da, eta Mediterraneoan eskualdean ere ageri da. Populazioa egoiliarra da, eta migratzaileak eta negutarrak ere iristen dira honaino.

Hezeguneetan, gehien bat aintzira eta estuarioetan, lezkadi edo uretako beste landareak dauden lekuetan bizi da, eta neurri txikiago batean legar-hobi, urgeldi, ureztatze-putzu

eta ugarietan. Animalia bakarti eta iheskorra da. Landareen artean bizi da, eta oso gutxitan ageri da toki zabaletan. Oihu bereziak egiten ditu, eta oihuei esker salatzen du bertan dagoela. Igokari trebea, adarren artean mugitzen da. Egunez nahiz gauez aritzen da, Habia uretik hurbil egiten du, zingiretako landareen artean edota zuhaitzen adarretan. Landareekin egiten habia, barrutik estaltzen duena. Urtean gehienegiz bi aldiz errun ohi ditu 7-10 arrautza. Denetik jaten du, lokatzetan, landareen artean edo uretan atzematen dituen harrapakinak: intsektuak, intsektu-larbak, krustazeoak eta harrak. Landareak ere jaten du.

Gehienak itsasertzeko lezkadietan kokatzen dira; barnealdeko populazioa urriagoa da. Urdaibain ehun bikote inguru bizi direla uste da, ia Euskadiko populazioaren erdia. Dena den, erregresioan dagoela esan beharra dago, kostaldean gero eta lezkadi gutxiago daudelako. Hala ere, badakigu espezie honek aldizka gorabeherak izaten dituela.

Habitata hondatzea dugu atzerakadaren eragile nagusia, batez ere itsasertzeko lezkadiak hondatzea eta Mediterraneoan eskualdeko urbiiduetako eta urtegiatako landaredia hondatzea. Negu hotzek eta umatze-garaian gertatzen diren ur-mailaren aldaketek ere eragin kaltegarria dute.

Habitata zaindu eta hobetzera bideratu behar dira babes-neurriak. Lehenik eta behin, barnealdeko hezeguneetako zingiretako landaredia eta estuarioetako lezkadiak babestu behar dira.

TXIRRITXO HANKABELTZA (*Charadrius alexandrinus*)

Zangoluze txikia da, 16 zentimetro rainokoa. Bizkaraldea arrea da. Bularren alde bakoitzean orban iluna dauka. Lepoko zuria dauka. Kopetan eta mozorroan marra beltza dauka. Begieraztuna horia da. Hegoak arreak dira, eta marra ziri mehea daukate. Isatsaren ertzak ere zuriak dira. Moko eta hankak beltzak dira.

Paleartikoan banaketa zabal duen espeziea da. Gure lurraldean, soilik kostaldean ageri da, oso gutxitan gainerra. Udako migratzailea da, eta inoiz ere negutara.

Itsasertzean bizi da, hondartza hareatsu eta lohitsueta, padura eta gatzageta. Batzuetan barnealdeko ur gazikaretan egoten da. Normalean oinez ibiltzen da, eta ibilera bereizgarria dauka, bizkorra eta trebea. Bakartia da, baina migratzerakoan talde txikiak eratzen ditu. Lurrean egiten du habi, barrutik ia estali gabe, duntan edo lurrean egindako sakonune batean, legar- edo uharri-eremueta. Urtean behin edo bitan lau arrautza erruten

ditu. Artropodoak, moluskuak, harrak eta beste ornogabe batzuk jaten ditu, harean edo lokatzetan harrapatzen dituenak.

Negua pasatzea ale gutxi etortzen dira, hamabi bat gehienegiz ere. Iberiar Penintsulako neguko populazioa, oso handia da, Europako mendebaldeko populazioaren %85, hain zuzen ere. Espeziea erregresio handia pairatzen ari da Europan. Penintsulan, berri, badirudi egoera egonkorra dela, salbuespenak salbuespen.

Atzerakadaren eragile nagusiak dira umatze-garaian populazioek pairatzen dituzten eragozpenak. Horrez gain, habitata hondatzeak ere espeziearen erregresioa eragiten du, azalera habiak galdu eta ezaugarri ekologikoak aldatu baitira.

Espezie hau kontserbatzeko beharrezkoa da zangoluze honek erabiltzen dituen habitata zaintzea, eta, batez ere, habia egiteko lekuetan behar duten lasaitasuna bermatzea. Gure lurraldean, ezinbestekoa da estuarioak babestea, garai desfavoragarrietan, espeziearen babeslekua bermatu ahal izateko.

KULISKA TXIKIA

(*Actitis hypoleucos*)

Zangoluze txikia da, 20 zentimetro rainokoa. Bizkarraldea arre oliba da, eta hegaletan marra bereizgarria du. Isatsa arrea da, argia, eta ertzak zuriak ditu; zerrenda ilunak ere baditu. Sabelaldea zuria da, marra ilunak dituen bularra izan ezik. Mokoia beltza, eta hankak berde argiak edo horikarak dira.

Holoarktikoa banaketa zabala duen espeziea da. Gure lurraldean zonalde mediterraneoko leku batzuetan egiten du habia. Udako migratzailea da.

Uharriak dauden eremuetan eta urtegi edo ibaiertzetatik hondartza hareatsu lohitsueta egiten du habia. Bakarka edo migrazio-talde txikietan bizi da. Ur-gauean espezie honen bereizgarriak diren hegaldi laburrak egiten ditu, hego makurrak bizkor astinduz. Burua eta isatsa gora eta behera mugitzen ditu etengabe. Hezeguneetako urertzetik ibiltzen da. Habia egiten du, barrutik ia estali gabe, harrien artean edo landareren baten

ondoan, sakonuneren batean. Urtean behin lau arrautza errun ahi ditu. Hezegune edo ibilguen ertzean elikatzen da, ur azaletan edo lehorrean jaten ditu uretako intsektuak, krustazeoak, moluskuak, harrak eta landare batzuk ere bai.

Gure lurraldean ugaltzaile gutxi daude, eta gainera badirudi erregresio gogorrean daudela. Dena den, kopuruak gora egiten du migrazio-garaian. Europako populazioak ere antzeko egoeran daude.

Populazioen erregresioaren eragile nagusiak dira habitatak hondartzea, ura kutsatzea, eta ibai dragatzea, kanalizatzea edo ubideak zuzentzea.

Babes-neurriak hartu behar dira zangoluze honek erabiltzen dituen ingurunean; izan ere, ingurunea babestu eta hobetzea bultzatu behar da. Batez ere ibaietan eta ibaiertzetan eragin kaltegarriak izan ditzaketen jarduerak ekidin behar dira.

TXIRRI ARRUNTA

(*Calidris alpina*)

Zangoluze txikia da, 18 zentimetro rainokoa. Neguan bizkarraldea gris zikina da, eta sabelaldea argia. Udan, berriz, bizkarraldea arre gaztaina da, eta marra ilun ugari ditu. Burua eta bizkarraldea arre beltzak dira, eta lumen ertz nahiko zabala zuria da; lerro supertziliarra argia da. Hegaletan marra zuria du, hegan egiterakoan nabarmentzen dena. Isatsa arrea da, alboetan grisa. Eztarria eta bularra zurixkak dira, eta zerrenda arreak dituzte. Sabelaldea zuria da, eta orban beltza dauka. Mokoia eta hankak beltzak dira.

Udaberrian banaketa zirkunpolarra da, eta neguan Eurasia, Afrika eta Ipar Amerikako erdiko latitude tropikalekara jaisten da. Gure lurraldean migratzailea eta negutarra da. Itsasertzean bizi da normalean, baina barnealdean ere ageri da.

an ere ageri da.

Iparraldeko latitudeetako tundra eta zohikaztegieta egiten du habia. Umatze-garaitik kanpo estuario handietako lokatzeetan bizi da. Gure lurraldean estuarioetan bizi da, baina migratzen ari denean barnealdeko urtegi eta urmaeletan ere ageri da. Hegazti taldekoia da, eta hondartza eta paduretan ikus daitezke taldeko kide guztiak olatuekin batera mugitzen, bai olatuak lehertzean daudenean urruntzeko, eta bai hegan hasteko. Hegada bizkor eta zuzena du. Mareen arabera da hegazti honen erritmoa. Migrazio-garaian gauez lekualdatzen da. Sasi baten gauean egiten du habia, barrutik estalia dena. Urtean behin lau arrautza errun ohi ditu. Intsektuak, krustazeoak, moluskuak eta beste ornogabe batzuk jaten ditu, itsasbeheran hondartzan edo lokatzeetan agerian gelditu bezain laster.

Populazio negutarraren tamaina aldakora da, baina gehienez ere 2.000 ale ingurukoa izan daiteke. Gernikako itsasadarrean 50 eta 1.00 ale artekoa da populazioa, Txingudin 200 ingurukoa, Zumaian 30 alekoa eta Abran 2 eta 10 bitartekoa. Iberiar penintsulako populazio negutarra egonkorra dela dirudi, baina Europa erregresio gogorrean dago espezie hau.

Atzerakadaren eragileak dira estuarioetako lokatze-giak kutsatzea eta hondatzea, habitat-mota hau desagertzea eta gizakiak eragindako eragozpenak.

Zangoluze hau bizi den tokietan hartu behar dira babes-neurriak, eta ingurunea babestu eta hobetzea izan behar dute helburu.

TXENADA MOKOBELTZA (*Gelochelidon nilotica*)

Itsas hegazti sendoa da, tamaina ertainekoa, 40 zentimetro rainokoa. Moko sendo eta beltza dauka. Txanoa beltza da, eta bizkaraldea errauts-grisa da. Hegoak gris argiak dira. Gorputzaren gainerako zatiak zuriak dira. Neguan bizkaraldea argiagoa da, txanoa ere aritu egiten da eta belarrien inguruak bakarrik jarraitzen du iluna izaten. Isatsa luzea, urkila-itxurakoa eta grisa da. Hanka beltzak ditu.

Mundu osoan zehar banaketa zabala duen espeziea da. Besteak beste, Mediterraneoan eta Itsaso Beltzean erazten ditu koloniak, eta Afrikako kostaldean pasatzen dute negua. Gure lurraldean kostaldean bizi da, batez ere Abran. Migratzaile bakana da, inoiz negutarra ere bai.

Delta, estuario, padura eta urmaeletan bizi da, eta umatze-garaitik kanpo bestelako habitatetan ere bai. Gure lurraldean, kostaldean eta estuarioetan ageri da. Hegada bizkor eta zuzena duela erakusten du harrapakinak hegatan zein lurrean.

an korrika atzematen baititu. Normalean ez da uretan murgiltzen. Taldekoia da, eta kolonia txikiak eratzen ditu habia egiteko. Hain zuzen ere, lur hareatsuetan, toki zabalean edo landare gutxi dagoen lekuetan egiten du habia, sakonune batean eta barrutik ia estali gabe. Urtean behin 2-4 arrautza errun ohi ditu. Lurrean eta airean atzematen dituen intsektuak jaten ditu. Halaber, harrak, krustazeoak, arrain txikiak, zapaburuak, sugandilak eta hegazti eta ugaztun txikiak harrapatzen ditu.

Nahiko txenada mokobeltz gutxi ikusi ohi dira. Europa osoan begiten ari da ale-kopurua bai eta kolonia-kopurua ere, Iberiar Penintsulan ere erregresioa hasi da.

Populazioaren erregresioaren eragile nagusiak honako hauek dira: habitatak galtzea, pestiziden eta harraparien eragina, eta umatze-guneetan gizakiak eragindako eragozpenak.

Espezia hau kontserbatzeko babes-neurriak bideratu behar dira habia egiteko tokiak zaintzera.

ITSAS ENARA BELTZA (*Chlidonias niger*)

Itsas hegazti txikia da, 25 zentimetro rainokoa. Arrak buru beltza dauka, eta bizkaraldea gris iluna. Hegoak eta isatsa gris urdinxkak dira. Sabelaldea grisa da, isatseko estal-lumak zuriak dira eta hegoen azpialdea gris argia da. Emea argiagoa da, eta gris hitsa du eztarria. Neguan, aldiz, antzeko kolorazioa daukate arrek eta emeek: bizkaraldea grisa etaabelaldea zuria daukate. Buru eta lepoa zuriak dira, eta txanoa beltza da. Moko beltza da, eta hankak gorri ilunak dira.

Mundu osoan zehar banaketa zabala duen espeziea da. Europako populazioek Afrikako kostaldean pasatzen dute negua. Gure lurraldera migrazio-bidean soilik iristen dira, udazkenean. Orduan itsasertzean nahiz barnealdean ikus daitezke. Hegazti honek umatzen du ur ez oso sakonak eta ur gainera landare ugari dauzkaten hezeguneetan. Gure lurraldean barnealdeko hezeguneetan, estuarioetan eta kostaldean ageri da. Hegada bizkor eta trebea du, eta uretara amiltzen da, baina ez da murgiltzera iristen. Hegan atzematen ditu harrapakinak. Taldekoia da, eta talde txikiak osatzen ditu, batez ere elikadura-guneetan, eta habiak egiteko ere kolonia handi samarretan biltzen dira. Toki putzuetan egiten du zingiretako landarekin eginko habia, ur gainera. Barrutik estali egiten du habia, material finagoak era-

aren eta aldaketen eraginez habitatak hondatzea, sunsitzeta eta galtzea, eta gizakiaren eragozpenak, ugalketa kaltetzen du. Espezia hau kontserbatzeko neurriak habia egiten duten tokietan hartu behar dira; izan ere, leku hauek behar bezala babestu behar dira.

biliz. Urtean behin 2-4 arrautza errun ohi ditu. Intsektuak, zapaburuak, harrak eta arrain txikiak jaten ditu.

Animalia honen agerpena irregularra da, eta gutxitan ikusi da. Europako populazioak erregresio gogorrean dauden, Ekialdeko Europakoak izan ezik; han, dirudie-nez, populazioa oraindik egonkorra da.

Atzerakadaren eragileak hainbat faktore dira: poluzio-

aren eta aldaketen eraginez habitatak hondatzea, sunsitzeta eta galtzea, eta gizakiaren eragozpenak, ugalketa kaltetzen du.

Espezia hau kontserbatzeko neurriak habia egiten duten tokietan hartu behar dira; izan ere, leku hauek behar bezala babestu behar dira.

HONTZA HANDIA

(*Bubo bubo*)

Gaueko harrapari handia da, 70 zentimetrotik gorakoa. Belarrietan motots nahiko bereizgarriak ditu. Bizkarraldea okre argia, arre iluna eta grisa da. Hegoak arre ilunak dira, eta zeharka marra okreak ditu. Isatsa gris arrea da, nahiko motza. Lepoa eta bularra horikarak eta ilunak dira, eta luzeran orbanak dituzte. Sabelaldea argiagoa da, ia orbanik gabea. Moko beltza dauka, eta hankak, lumaz estalita daudenak, arreak dira. Begiak laranja dira.

Palearktikoan banaketa zabaldua duen espeziea da: Europan, Asian eta Afrikako iparraldean ageri da, hain zuzen ere. Hala ere, ez da ageri Europako ipar-mendebaldeko hainbat herrialdetan. Gure lurraldean Araban eta Bizkaiko mendebaldean bizi da, erliebe handia dagoen lekuetan.

Haitzak dituzten eremu menditsuetan bizi da, basoetan nahiz toki zabalagoetan. Ilunabar eta gauaz aritzen da. Hegada bortitz eta bizkorra du, baita isila ere. Zelatan egoten da pausalekuetan, harrapakinaren zain. Bakartia da. Ulu ozen bereizgarria du eta gehienetan horri esker antzematen da. Landare gutxi batzuk dituzten leize txikietan edo haitzetako zirrikietan egiten du habia, inoiz zuhaitzen zulo edota beste hegaztien habietan ere bai. Habia oso simplea da, estali gabea; zenbaitetan lurrean egindako sakonune bat besterik ez da. Urtean behin 2-4 arrautza errun ohi ditu. Era asko-

tako harrapakinak jaten ditu: ornodun ertainak, besteak beste, hegaztiak eta ugaztunak, bai eta arrainak ere.

Gure lurraldean 15 bikote baino ez dira bizi, eta badirudi populazio hau egonkorra dela, azken hamarkadetan behera egin badu ere. Iberiar Penintsulako hegoaldean ugartzen ari dela dirudi. Europako populazioen egoera desberdina da herrialdetik herrialdera.

Gure lurraldean populazio hauen arrisku-faktore larrienak dira ehiza, habiak espoliatzea, eta harrapakin-eza, babes-teak beste, untxien populazioak egoera kaskarra pairatzen ari direlako. Elektrokuzioen eta alambre-hesien kontrako tal-ken ondorioz ere hainbat banako hiltzen dira.

Espezie hau kontserbatzeko jazarpen zuzena ekidin eta arriskutsuak diren linea elektrikoak kendu edo zuzendu behar dira.

ZINGIRA-HONTZA

(*Asio flammeus*)

Gaueko harrapari ertaina da, 40 zentimetro ingurukoa. Aurpegian disko horikara nabarmena dauka, eta orban ilunak ditu begien bi aldeetan. Belarrietan motots txikiak ditu, ia ikusezinak direnak. Gorputza arre horia da, eta bizkarraldean orbanak eta sabelaldean zerrendak ditu. Hegoak arre gorrixka argiak dira, zerrenda beltzak, orban zuriak eta puntak beltzak dituzte. Azpitik ikusita argiagok dira. Tartsoa eta behatzak lumaz estalita ditu, eta zuri horiak dira. Moko grisa dauka, ia beltza.

Eurasian eta Amerikan banaketa zabala duen espeziea da. Europako populazioek Europakoa hegoaldean eta mendebaldean igarotzen dute negua. Gure lurraldetik pasatzen da migrazio-garaian, eta negutarra ere bada.

Umatze-guneak ditu paduretako gune zabaletan, dune-tan eta eremu lehor zabaletan. Txitaldi-garaitik kanpo, ordea hezegune eta soroetan bizi da. Gure lurraldean landazabal, estuario eta ibaiertzetan ageri da. Egunez aritzen da, beste estringiformeak baino gehiago. Hegada isil eta motela du; altuera txikian egiten du hegan, eta sarritan, planeatu ere egiten du. Hegazti bakartia da, baina taldetan ere ibiltzen da, batez ere migrazio-garaian. Lurrean egiten du habia, landare-dibaxuaren babesean, txilardi edo zingiretako landare-

en artean. Sakonune txiki batean egiten du habia. Urtean behin lau eta zortzi arrautza bitartean errun ohi ditu. Ugaztun txikiak, Hegaztiak eta intsektuak jaten ditu.

Espezie hau ez da batere ugaria, urria baizik. Euro-

pako populazioek gorabeherak izaten dituzte harrapakin-dentsitatearen arabera. Iberiar Penintsulan pitiñ bat emendatzen ari da, baina Europako herri gehienetan, ordea, gainbehera dago.

Populazioen dituzten arrisku handienak dira ehiza, ibilgailuek harrapatzea eta linea elektrikoek kontra tal-ka egitea. Europan, ordea, umatze-habitata hondatzea eta galtzea da atzerakadaren eragile nagusia.

Espezie hau kontserbatzeko hegazti honen habitat naturalak babestu eta hobetu behar dira.

OKIL BELTZA (*Dryocopus martius*)

Tamaina ertaineko okila da, 50 zentimetrotik beherakoa. Erabat beltza da, eta urrunetik ikusita korbidobaten antza dauka. Arrak txano gorria du; emeak, berriz, garondoan bakarrik ditu luma gorriak. Moko zuriak, punta grisa dauka, eta hankak grisak dira.

Palearktikoan banaketa zabala duen espeziea da. Gure lurraldean oso bakana da, bi tokitan bakarrik behatu baita.

Baso menditarretan, zuhaitz zaharrak dituzten pagadi eta harizti handietan bizi da, zuhaitz zaharretan egiten baitu habia eta bilatzen baititu elikagaiak. Hegada zuzena dauka, eta zuhaitzetara igotzeko trebetasun handia du. Animalia bakartia da, gizakiarekiko zaputza. Batzuetan binaka ageri da eta, asko jota, familia-talde txikietan elkarturik, udazkenean batez ere. Zuhaitz handietan eta altuera jakinean egiten du habia: sarrera estua duen zuloa industen du. Egun-hondarrekin egiten du habia, eta barrutik ez du ia estaltzen. Urtean behin 4-6 arrautza errun ohi ditu. Enborraren azalean –azalak dituen zartaduretan edo duen moko gogorrenekin egindako zuloetan– aurkitzen

dituen intsektu xilofagoak jaten ditu bere mihi luze lingirdatsuaz harrapatu ondoren. Beste intsektu batzuk ere jaten ditu, inurriak, bereziki. Halaber, fruitu eta zuhaitzen izerdiaz elikatzen da.

Euskadiko populazioa oso urria da, hamar bat bikotetik beherakoa baino ez baita. Badirudi populazioa egonkorra dela, baina ez dira urtero hemen ugaltzen. Beraz, kopuruak gorabeherak izan ditzake.

Populazioek dituzten arrisku handienak dira ehiza, pestizidek eragindako elikagai-ekasiasia, eta egiten den baso-ustiaketa, zuhaitz zaharrak kentzea ahalbidetzen baitu.

Espezie hau kontserbatzeko baso-ustiapena irizpide ekologikoak kontuan hartuz egin behar da, espezie hau eta basoko beste hainbat espeziek ere bizirik irautea bermatu ahal izateko.

LEZKARI ARRUNTA (*Acrocephalus scirpaceus*)

Lezkari txikia da, 13 zentimetrorainokoa. Animalia, oro har, ez da gehiegi nabarmentzen. Bizkarraldea oliba arrea da, eta gorriagoa du ipurtxuntxurra. Sabelaldea zurixka da, okreak diren bularra eta saihe-tsak izan ezik. Hegoak arreak dira, eta ertzak argi-agoak dituzte; isatsa arrea da. Mokoak arre iluna da, eta hankak arre argi-agoak dira.

Europar banaketa duen espeziea da. Gure lurraldean, itsasertzeko hezeguneetan, eta inoiz barnealdekoetan ere, ageri da. Udako hegaztia da, migratzailea, eta Afrikan igarotzen du negua.

Padura eta estuarioetako lezkadietan bizi da, eta barnealdeko lezkadietan ez da oso arrunta. Hala ere, migrazioan uretatik oso urrun ez dauden zuhaixketan ere ageri ohi da. Landareen artean trebetasunez ibiltzen da, sasi batetik bestera altuera txikian hegan eginez. Banako asko baldin badira ia koloniala izatera irits daiteke. Hosto lehorrak erabiliz kopa-formako habia egiten du lezken artean, nahiko goian, urak busti ez dezan, kanaberei tinko eutsita. Urtean bi

aldiz errun ohi ditu lauzpabost arrautza. Artropodoak eta moluskuak jaten ditu, bai eta udazkenean fruituak ere.

Euskadin populazio ugaltzailea 200 bikotetik beherakoa dela uste da. Azken urteetan, ordea, populazioa atzeraka hasi da, batez ere, habitatak hondatu direlako. European, berriz, hainbat herrialdetan egonkorra da.

Atzerakadaren eragile nagusia dugu animalia honek behar dituen habitatak hondatzea eta galtzea.

Espezie hau kontserbatzeko itsasertzeko hezeguneak eta hauei lotutako zingiretako landaredia babestu, kontserbatu eta hobetu behar dira.

LEZKARI KARRATXINA (*Acrocephalus arundinaceus*)

Hemeretzi zentimetro-rainoko lezkaria da. Gainera, gainaldea arre gorri-argia da; hegoak marroi-olibak dira, eta zenbait lumek ertz argiak dituzte. Isatsa arrea da. Zerrenda superziliar nabarmena zurixka edo motela da, baita eztarria ere. Bularra eta saihegak arre argiak dira; sabelaldea argia da. Moko arre iluna du, eta hankak grisak dira.

Europar banaketa duen espeziea da, baina iparraldeko latitudeetan ez da ageri. Gure lurraldean, barnealdeko eta kostaldeko hezeguneetan bizi da. Udakoa eta migratzailea da, eta Saharaz bestaldeko Afrikara abiatzen da negua igarotzera.

Lezkadietan bizi da, istil, urtegi eta urgeldien inguruko lezkadi txikietan, bai eta ur-masa handiagoen inguruan ere, barne-

aldekoak zein ur gazikara duten kostaldeko hezeguneak izan. Oso maiz mugitzen da landareen artean, eta ez da beste lezkariak bezain zaputza. Txorrotzio kirrinkari eta ozena dauka, oso bereizgarria. Hegada laburra du, eta altuera txikian egiten du. Koloniala izan ohi da. Zingiretako landareen artean egiten du habia, zurtoinei eutsita, landare eta hosto lehorrez egina. Kopa-formakoa da eta barrutik estalita dago. Gehienez urtean bi aldiz erruten ditu lau eta sei arrautza bitartean. Artropodoak jaten ditu, eta udazkenean fruitu eta haziak ere bai.

Euskadin 120 bikote ugaltzaile inguru bizi direla uste da. Azken urteetan, ordea litekeena da kopuruak behera egin izatea, batez ere, espeziearen habitata hondatu delako. Europako herrialde askotan ere gainbeheran dago espeziea.

Populazioen erregresioaren eragile nagusia da hezeguneak nahiko hondatuta daudela, gizakiaren esku-hartzearen aurrean oso sentikorrek baitira.

Espeziea kontserbatu ahal izateko hezeguneak zaindu, babestu eta hobetu behar dira. Ezinbestekoa da lezkadiak ez kentzea.

TXIO HORIA (*Phylloscopus trochilus*)

Hamaika zentimetro-tik beherako txori txikia da. Bizkaraldea, hegoak eta buztana berde olibak dira. Zerrenda superziliarra ari da, horixka. Behealdean, zintzurra eta bularra horixka argiak ditu, eta gainerakoa zurixka da. Moko arrea dauka. Oso ugaria den txio arruntaren itxura bera izan arren, txio horiak haragi-koloreko hanka argiagoak, kolore horixkagoak eta hego-sistemako zenbait ñabardura desberdin ditu.

Palearktikoan banaketa zaba-

la duen espeziea da, nahiz eta alderdi zirkunmediterraneoan ez den ageri. Gure lurraldean gunee atlantiko mugatuetan baino ez da ageri. Migratzailea eta udakoa da, eta negua igarotzeko Saharaz bestaldeko Afrikara jotzen du.

Animalia hau bizi da, sastrakadi, elordi, hurritz eta birsortzen ari diren hariztiak dituzten ingurune irekietan, baita ibaiertzeko basoetan ere. Landareen artean sarri mugitzen da. Txio Horiaren hegaldia hain laburra denez, saltoka dabilela dirudi. Talde txikiak era ditzake, baina bakarrik ibiltzeko ohitura du. Lurrean, muluren baten oinean egiten du habia esferiko tapizatua, landareak erabiliz. Gehienez urtean bitan sei-zazpi arrautza erruten ditu. Bere elikagai nagusiak dira artropodoak, intsektuak, araknidoak eta zenbait fruitu.

Euskadin populazio ugaltzailea 50 bikotetik beherakoa dela balioetsi da, eta populazioa egonkorra da.

Populazio hauen dentsitatea eta banaketa mugatzen duen faktorea da espeziearen beharrak asetzeko egokiak diren gunee ekologiko nahikorik ez egotea.

Espezie hau kontserbatzeko espeziearen habitata zaindu behar da, populazioen iraupena bermatu.

EULI-TXORI BELTZA

(*Ficedula hypoleuca*)

Hamahiru zentimetro rainoko txori txikia da. Udaberrian zehar sexu-dimorfismoa dauka. Arraren eztei-lumajearen gainaldea beltza da eta zuria zintzur, bular eta sabelaldea; buztana beltza da, eta kanpoko lema-lumak zuriak ditu. Emek bizkaraldea arre grisaxka dauka eta orban zuriak ditu buztan eta hegoetan, arrarenak baino txikiagoak direnak. Azpialde argiak ditu. Mokoia eta hankak beltzak dira. Uztaileko mudaren ostean, arrak emeak bezalako neguko lumajea izaten du, eta ia bereiztezinak dira garai horretan.

Palearktikoa banaketa zabala duen espeziea da. Gure lurraldean zenbait gunek sakabanatuetan ale bakanak baino ez dira ageri. Espezie hau udakoa eta migratzailea da, eta Saharaz bestaldeko Afrikan ematen du negua.

Nahiko irekiak diren basoetan bizi da, zuhaitz helduak dituzten hariztietan, eta baita zuhaixka eta zuhaitz zaharrak dauden nekazaritza-inguruetan ere. Hegaldi laburreko txoria da, eta azkar abiatzen da pausagunetik aireko intsektuak harrapatzerako. Lurretik ere

usu mugitzen da harripakinak ehizatzen. Eztei-ondoko migrazioetan, abuztu eta irailan, oso ugaria da, eta parke eta hirietako lorategietan ere ikusten da. Basoetako soil-gune, zuhaitzetako hutsune eta eraikuntzetan egiten du habia. Landareak erabiltzen ditu kopa-formako habia egiteko, eta barrualdea estaltzen du. Urtean behin lau eta zazpi arrautza bitartean errun ohi ditu. Artropodoak jaten ditu, bai eta harrak, moluskuak eta fruituak ere.

Euskadin, populazio ugaltzailea ehun bikotetik beherakoa dela uste da, eta populazioa egonkorra dela dirudi. Europako populazioek oso egoera desberdinak dituzte: herrialde batzuetan erregresioan dago, eta besteetan, aldiz, goraka egiten ari da.

Euli-txori beltzen erregresioaren eragilea zuhaitz zaharrak kentzea da, espezieak habiak behar bezala egiteko hutsunerik gabe geratzen baitira.

Espezie hau kontserbatzeko ezinbestekoa da baso eta lorategietan zuhaitz zaharrak gordetzea, eta baso eta landatutako sail berrietan habia-kutxak jartzea, espeziea bertara joan dadin.

BASOETAKO GERRI-TXORIA

(*Certhia familiaris*)

Hamahiru zentimetro inguruko txori xume eta fina da. Gainaldea gaztaina gorrixka da eta luzetara marra okre edo zurixkak ditu. Ipurtxuntxurra gaztainakara edo gorrixka da. Burua marraduna eta lerro supertziliarra zuria da. Hegoak arreak dira, eta banda okreak dituzte, Buztana arre gorrixka da, eta luma irmoak ditu, enborren gainean jartzeko balio dutenak. Azpialdea zuria da. Mokoia eta hankak arreak dira. Gerri-txori arruntetik bereiztea zaila da, ahotsa eta zenbait xehetasun morfologikorengatik ez bada.

Banaketa palearktikoa duen espeziea da. Euskadin,

zonalde menditsu bakar batean baino ez da ageri, baso heldu batean, hain zuzen ere.

Pagadi helduetan eta konifero-basoetan bizi da. Igokaria da, eta zuhaitzak goitik behera espiralean igo eta jaisten ditu etengabe. Hegaldi ondulatu eta laburra dauka. Bakartia da, baina udatzen eta neguan beste baso-paseriformekin biltzen da talde mistoetan. Landareez egiten du habia, barrualdetik ondo tapizatua eta kopa-formakoa da. Zuhaitzetako arrakala edo enbor-azalen artean egiten ditu habiak. Urtean bitan bost eta zazpi arrautza bitartean errun ohi ditu. Batez ere zuhaitzak miatzean aurkitutako artropodoez elikatzen da.

Gure lurraldeko populazioa mugan dago espeziea. Hortaz, ezaugarri ekologikoak espezieak aurrera egitea eragozten duten faktore naturalak dira. Atzerakadaren eragilea da ere zuhaitz zaharrak dituzte baso helduen eskasia.

Espezie hau kontserbatzeko beharrezkoa da baso helduak zaindu eta baso-ustiapenak planifikatzeko orduan irizpide ekologikoak kontuan hartzea.

ZINGIRA-BERDANTZA (*Emberiza schoeniclus*)

Hamabost zentimetrarainoko txori txikia da. Burua, zintzurra eta bularra beltzak dira, eta bibote fin zuria dauka. Bizkarraldea arre gorrixka da, eta marra beltzak ditu; ipurtxuntxurra grisa da. Hegoak arre, beltz eta okreak dira. Buztana arrea eta iluna da, eta lema-lumak zuriak dira. Azpialdea zurixka da, eta saiheitsak marradunak dira. Mokoa arre beltzezka da eta hankak arre ilunak dira. Emeak ez du arrak duen txano beltza. Neguko lumajea dutenean, arra emearengandik bereiztea zaila da.

Palearktikoa bizi den espeziea da. Gure lurraldean kosta eta barrualdeko inguru zingiratsu bakan batzuetara mugatzen da. Udakoa eta migratzaile partziala da.

Inguru zingiratsuetako espeziea da, eta lezkadietan egiten du habia. Taldekoia da neguan, eta etzaleku berean zingira-berdantza ugari biltzen dira. Zingiretako landareen goiko aldeetan higitzen da normalean. Hegaldi uhinkaria dauka, eta altuera txikian egiten du. Habia landareen artean -lurretik oso

gertu- zein lurtean egiten du. Kopa-formako habia eraiki ohi du landareekin, eta material fin eta ilez estaltzen du, bai eta barrualdea tapizatu ere. Urtean bizpahiru aldiz lau edo bost arrautza errun ohi ditu. Batez ere haziz elikatzen da, baina dietaren osagarri dira artropodo, molusku eta harrak.

Euskadin populazioa ugaltzailea berrogeita hamar bikote ingurukoa dela uste da. Badirudi Europako populazioan, oro har, egonkorak direla.

Zingira-berdantzaren erregresioaren edo progresioa mugatzen duen eragilea da behar duen ingurua hondatzea, bereziki, hezeguneetako lezkadiak desagertzea edo hondatzea.

Espezie hau kontserbatzeko beharrezkoa da hezeguneak babestea, eta horretarako zingiretako landaredia ahal den neurrian zaindu eta hobetu behar da.

GAU SAGUZAR HANDIA (*Nyctalus lasiopterus*)

Europako saguzar handiena da, 25 eta 60 gramo bitarteko pisua duena. Ilaje trinkoa du, gehien bat gaztaina kolorekoa edo gorrixka dena, eta zertxobait argiagoa dena sabelaldean. Belarriak motzak eta borobilduak dira; hegoak, luzeak eta estilizatu samarrak dira. Tamainarengatik saguzar buztanluzearekin nahas daiteke, horrek tonu grisaxkak dauzkan arren; edo bere kidea den gau saguzar ertainarekin ere nahas daiteke, nahiz eta azken hori zertxobait txikiagoa izan.

Nahiz eta bere banaketa-area guztiz zehaztuta ez egon, gutxienez Europako mendebaldetik Asia erdiraino hedatzen da. Espainian ezagutzen diren zitek ez dute banaketa-eredurik adierazten, behaketa bakanak baitira. Euskadiri dagokionez, Kantabriar Mendilerroan bakarrik egiaztatu da bere presentzia. Hala ere, frogatu gabeko beste zita batzuk ere badaude.

Saguzar hau europar faunako espezie ezezagunenetakoa da. Zuhaitz hostogalkorren baso helduak ditu gogokoan. Zuhaitzetako zulo eta pitzaduretan

bilatzen du babes, eta inoiz eraikinetan eta arroketako arrakaletan ere bai. Kolonia txikiak eratzen ditu. Gazteak heldutasuna lortzen dutenean bereizten dira. Lekualdatzeko trebea da, hegalaria ona baita; hortaz, bere larreratzeko guneak zabalak dira; egunero mugitzen da babeslekuaren eta jateko lekuen artean, eta hamarrek hainbat kilometro egiten ditu.

Aireko ehiztaria da. Bere dieta koleoptero handiek eta txori txikiak osatzen dute. Izan ere, migrazio-paseetan hegaztiak sarri jaten dituela egiaztatu da. Ezaugarri hori duen latitude epeletako kiroptero bakarra da. Hegaldi arina eta zuzena du.

Populazioen egoera zein den ez dakigu. Ez dago ugaritasunari edo joerei buruzko informaziorik; baina bistan denez, espezie urria da. Bere baso-izaera kontuan izanik, faktore mugatzaileak ondokoak lirateke: baso-ustiapeneta zuhaitz zaharrak kentzeak babeslekuak galtzea eragiten du, eta intsektuen aurkako tratamendu masiboak erabiltzea ere.

NATTERER SAGUZARRA

(*Myotis nattereri*)

Ugaztun txikia da, bost-hamar gramo bitartekoa pisua duena; 37-42 milimetroko besaurrea du. Bizkarraldea arre grisaxka da eta sabelaldea argiagoa. Belarri luzeak, finak eta zeharrargiak dira, eta atzeko ertzean gutxi markatutako arraila daukate.

Europar, Asian eta Afrikako iparraldean banaketa zabala duen espeziea da. Gure lurraldean mendialde nagusietan eta kostaldean bizi da. Populazioak egoiliarak dira.

Espezie hau batez ere haitzulotara da eta arroketako arra-

kaletan bilatzen du babesa. Hala ere, hainbat habitatetan bizi da; zuhaitzen zuloetan ere koloniak eratzen ditu. Uda aldera, umatze-koloniak eratzen ditu, eta neguan bakartia goa da edo talde txikietan biltzen da. Udazkenean emaldu eta ekainean erditu ohi dira, eme bakoitzak urtean kume bakarra ixten du. Gazteak bigarren urtean hasten dira ugaltzen. Sedentarioa den arren, negu-toki eta umatze-babeslekuen artean lekualdatzen da, beti 90 km-tik beherako distantziak egiten ditu. Nagusiki dipteroz elikatzen da, eta maiz harrapatzen ditu ere adar hostoetako araknidoak, himenopteroak eta trikopteroak.

Oso ale gutxi ikusi direnez, badirudi saguzar hau nahiko urria dela. Hala ere, ez dakigu zein den populazioen joera. Europar erregresioan dago.

Erregresioaren eragileak dira babeslekuak galdu izana, zuhaitzetako hutsunerik ez egotea eta zuhaitzi zaharrak galtzea. Halaber, zaharberritzen ari diren eraikinetan zurari egiten zaizkion tratamenduek ere badute eragina.

Espezie hau kontserbatzeko beharrezkoa da zuhaitz zaharrak zaintzea, hauen hutsune eta arrakalek saguzar honi eta besteei babesa eman diezaieten. Babes-neurri berriak hartzea posible izango da populazioen garapena behatu, eta espezie honen beharizan ekologikoak eta arazoak aztertzen direnean.

SAGUZAR BIBOTEDUNA

(*Myotis mystacinus*)

Saguzar txikia da, 4 eta 10 gramo bitarteko pisua duena. Ezaugarri morfologiko esanguratsuen goko ezpainean bibote gisa antolatutako bibrisa ugariak dira. Aurpegia, belarriak eta hegal-mintzaren kolorea arre belzkara da, sabelaldea ordea krema argi tonuetara hurbiltzen da gehiago.

Mundu-banaketak Paleartikoko zati gehiena hartzen du, Europar mendebaldeko muturretik Pazifikoko Asiar kostalderaino. Espainiako zita eskasak erdi iparreko gunen menditsuetan aurki-

tzen dira gehien bat. Euskadin, atlantiko-mediterraneo uren banalerroko mendikateetan eta beste zenbait mendi-guneetan egon badaudela egiaztatu da.

Mendiko espezieetat hartzen da batik bat, hostozabalen basoetakoa. Udako babeslekuak zuhaitzetako zuloak, azalak eta arroketako pitzatuak ere izaten dira, neguan ordea badirudi

nahiago dituela tenperatura baxuko kobazuloak eta oxinak, bertan igaroko duelarik negua urritik martxora.

Badirudi araldia udazkenean izaten dela, abuztuaren ugalketa aktiboa duten aleak aurkitu diren arren. Lehen urtetik aurrera ugaltzen dira. Ehiza-hegalari arin, azkar eta bihurtasun harrapaturako hegalari artropodoz elikatzen dira. Batzuetan egunez ere jarduten dira. Lekualdatze motzeko espezie sedentarioa dela uste da.

Zita-kopurua mugatua da, oro har, Espainian, bai eta Euskadin ere. Horrek adierazten du espezie ezohikoa dela, eta aldi berean, bere egoerari buruz ezer gutxi jakitea eragiten du. Ez da zehaztu populazioen ugartasunean edo banaketan eragin dezaketen faktore mugatzaile edo arrisku-faktorerik. Hala ere, litekeena da pagadietako eta antzeko basoetako espezie menditarrekin lotura estua izatea, eta espezie bakana izatea zuhaitzi zaharrak urritzen ari direlako eta pestizidekin tratamendu fitosanitarioak egiten direlako.

LEPAHORIA (*Martes martes*)

Ugaztun ertaina da, 55 zentimetro-rainoko luzea izan dezake; 27 cm-rainoko isatsa dauka. Gorputz luzanga eta hanka laburrak ditu. Ilajea marroia da, eta bularrean eta zintzurrean orban horia dauzka, hori argia edo gorrixka, baina inoiz ez da zuria. Belarriak tente ditu, eta oso deigarriak dira.

bakartia da, bizitasun handikoa, eta erraz moldatzen da zuhaitzetan, nahiz eta lurretik mugitu. Arroketako arrakala, eta zuhaitzetako hutsuneak izaten ditu babesleku. Udan ernaltzen diren arren, enbrioiairen garapena ez da urtarrilera arte hasten eta bederatzi asteko ernaldiaren ostean, bi eta bost kume bitartean jaiotzen dira, normalean hiru.

Espezie honek banaketa eurosiberiarra dauka, Islandia eta Grezian baino ez da falta. Gure lurraldean Kantauri eta Mediterraneoko urak banatzen dituzten mendilerro handietan eta Karrantza eta Kantabriako mendilerroetan ageri da bakarrik. Zenbait puntu bakanetan ere aurkitu izan da.

Basoko espeziea da, eta zuhaitz hostoerorkorren baso ugari dauden inguruetan bizi da. Gaez aritzen da, baina zenbaitetan egunez eta egunsentian ere ageri da. Animalia

Familia-taldean ibiltzen dira udazkenara arte, eta ondoren, nork bere bidea egingo du, gurasoengandik bereizita. Zortzi edo hamar urte bizitzera hel daiteke. Batez ere ugaztun txikiak, hegaztiak eta fruituak jaten ditu. Narrastiak, anfibioak, arrainak eta intsektuak ere ehizatzen ditu.

Ez da populazioaren tamaina ezagutzen, baina gutxi ikusten dira, eta horrek adierazten du dentsitatea txikia dela. Populazioaren joera ezezaguna da guretzat, eta eskualde batetik bestera aldatzen da.

Populazioek aurrera egin ahal izatea mugatzen oraindik ere pairatzen dituzten harrapaketek, eta egungo basoen ustiapen-sistemak kalte baino ez du egiten, zuhaitz zaharrak moztean, gutxitu egiten baita lepahoriairen harrapakin kopurua, eta ondorioz, espeziea urritu egiten da.

Espezie hau kontserbatzeko, beharrezkoa da zaintzea zuhaitz zaharrak dituzten baso hostoerorkor handiak. Babes-neurri gehiago hartu beharko dira espeziearene egoera eta arazo zehatzak ezagutzean.

ELUR-LURSAGUA (*Chionomys nivalis*)

Tamaina txikiko ugaztuna da, 14 zentimetro-rainoko gorputza eta 75 zentimetro-rainoko isatsa ditu. Isatsa beste lursagu batzuen baino luzeagoa da, goialdean ile grisak ditu eta behealdean zurixkak. Bizkarraldea arre grisaxka da, eta behealde zurixka.

Banaketa palearktiko duen espeziea, eta bakarrik mendigune handietan ageri da. Hori dela eta, populazioak isolatuta daude. Gure lurraldean, hiru popu-

lazio bakartu baino dira aurkitu.

1300 metrotik gorako larreen ertzetan kokatutako eremu harritsu, babestu eta eguzkitsetan bizitzeko du gustukoena. Hala ere, hiru populazioetako bat altuera pixka bat baxuagoetan bizi den. Animalia heliofiloa da, hau da, bere jardueraren zati handia egunean zehar egin behar du. Ugalketa maiatze-

an hasten da. Emeek biritan erditu ohi dute, eta kumaldi bakoitzean hiru kume izan ohi dituzte. Ia bakarrik landare berdeak eta bihiak jaten ditu.

Gure lurraldean, badirudi populazioak, nahiz eta eskasak eta oso mugatuak izan, egonkorrek direla.

Ez da ezagutzen populazioak arriskuan jar ditzaketen faktorerik; izan ere, badirudi hartzen duten inguruneak beraie jarraipena ziurtatzen duela.

Kontserbazio-neurriak hartu beharko dira espeziearene egoera eta arazo zehatzak ezagutu ondoren.

UHANDRE PIRINIARRA (*Euproctus asper*)

Urodelo honek gehienez 15 zentimetroko luzera izan dezake, berezitasunik nabarmena daukan azal zimurtsua da, ertz beltzak dituzten tuberkulu ugari dituena. Buru zanpatua, zapala du. Begiak txikiak eta konkortuak dira. Gorputza luzanga da, zirkulu-itxurako ebakidura du; gorputza eta buruak hartzen duten luzeraren bestekoa da buztana, alboetatik zapaldua dena. Atzamarrak zapalak dira, eta amaieran ilunak, ia beltzak, diren azkazal antzekoak ditu, adarkarak direnak. Bizkarraldea arre grisaxka da, baina oso aldakorra da, oliba eta beltza ere izan daiteke eta. Orokorrean, gutxi gorabehera etengabeko marra bertebral hori edo laranja izaten du; sabelaldea banda hori edo laranja batek zeharkatzen du goitik behera.

Iberiar Penintsulako espezie endemikoa da, zehazki Pirinioetako. Munduko osoko banaketa mugatzen da. Pirinioetako mendilerro eta mendi-adarretara. Gure lurraldean Gipuzkoan, Leitzarango haranean baino ez da bizi, eta populazio hori da espeziearen banaketa-arearen mendebaldeko muga.

Espezie urtarra da, eta errekaetoetako goiko ibilguetan bizi da, mendi-larre, pagadi eta konifero-landaketen artean. Leku horietako urak arinak, sakonera gutxikoak eta freskoak izaten dira, eta hondo harritsuak izaten dituzte. Ez da uretik ateratzen, eta gauez ibiltzen da nagusiki, udaberrian hasten da ugaltzen, eta estaltzeek lau ordu ere iraun dezakete; barne-ernalketa ziurtatzeko arrak espermatoforo bat (espermatozoideak gordetzen dituen masa) jartzen du. Emeak harri azpian sakabanatuta uzten ditu 20 arrautza inguru. Larbak urte batean osatzen du bere garapena eta sexu-heldutasuna 2-3 urte dituenean lortzen du. Heldua denean, era guztietako harrapakin urtarak jaten ditu, hala nola, lur-zizare, molusku, krustazeo, intsektu, intsektuen larbak, eta abar. Pirinioetako uhandrearen larbek, ordea, diptero eta krustazeoen larbak harrapatzen dituzte.

Banaketa-arearen muga dagoenez, oso urria da espezie hau gure lurraldean; eta beraz, presentzia urri hori beste ezerk baino gehiago eragiten du bere kokapen geografikoak. Dauden datuen arabera, populazioa egonkorra dirudi.

Uhandre Piriniarraren populazioaren mehatxu bakarra basojarduerak dira, izan ere, espeziearen banaketa-arean jarduera horien ondorio nagusiak dira lurra eta enborrak mugitzea eta euri-urek materialak barreiatzea. Hori dela eta, errekaetako hondoa sedimentuz betetzen da. Ibaian goiko tartetean amuarrainak birpopulatzeak ere aleak galtzeko arriskua emanda dezake, harraparitza dela eta.

Populazioaren jarraipena ziurtatzeko era bakarra egur-esplotazioa eta arrainen birpopulatzeak arautzea da; horrela, espeziearen eboluzioa ahalbidetuko da.

APO EZPROIDUNA (*Pelobates cultripipes*)

Anuru sendoa da, 10 zentimetroko. Buru zamakotea eta mutur borobila dauzka; begiak handi eta irtenak dira, eta begi-niniak bertikalak ditu. Gorputz adarrak labur eta sendoak dira. Oinek xehetasun bereizgarria eta nahastezina dute: ezproi adarkar beltza daukate, hareazko lurzoruan zuloak egiteko erabiltzen duena, barruan ezkutatzeko. Azal leuna dauka. Bizkarraldea oliba edo grisa da, eta orban arreak ditu; sabelaldea zuri lohia edo grisa da, eta batzuetan puntu beltzak ditu.

Europako kontinentean baino ez da bizi, bereziki Iberiar Penintsulan eta Frantzia. Gure lurraldean Mediterraneoako kutsu nabarmena duten Arabako Errioxako zenbait inguruetan baino ez da ager, Ebro ibaiaren ertzetan. Agerpen puntualek adierazten dute gure lurraldea espeziearen penintsulako banaketaren iparraldeko muga dela.

Espezie hau bizi da Ebro ibaiaren terrazetan, zerealen labo-

rantza-lurretan, ureztatze- eta lugorriguneetan. Aldi baterako putzuetan ugaltzen den espezie lehortarra da, eta uretara ugalketa-garaian baino ez da hurbiltzen, udaberrian, arrautzak jartzera, hain zuzen ere. Batez ere gauez ibiltzen da. Parekatzeak edo amplexus delakoak zenbait egun irauten du, eta arrautzak kordel luze baten antzera erruten ditu, landareei lotuta. Larbak 15 zentimetrokoak dira, eta metamorfosi osteko apo txikiak 3 zentimetrokoak.

Helduak oso jatunak dira, eta nagusiki intsektu eta inurriak jaten dituzte; baina bestelako harrapakinak ere jaten dituzte: araknidoak, lur-zizareak, moluskuak, eta abar. Lehorte luzeak dauden garaietan lurpean sartu eta ez da irteten lehen euriak jausi arte. Bere burua arriskuan edo larri sentituz gero ere lurpean sartzen da.

Oso leku gutxitan, eta ale bakan batzuk baino ikusi direnez, populazioa txikia dela eta bakartuta ageri ohi dela esan genezake. Ez dakigu populazioa egonkorra den edo aldatzen ari den.

Espezie honen informaziorik ez dagoenez, anfibio guztien gainbehera eragiten duen faktorea da urmael, putzu eta aintzirak desagertzea. Izan ere, ugalketarako habitata gutxitu eta populazioak hedatzea mugatzen du.

Kontserbatzeko neurriak hartu behar dira espeziearen arazo zehatzak ezagutu ostean.

BASO-IGEL IBERIARRA (*Rana iberica*)

Sei zentimetro-tik behe-
rako tamaina txikiko eta
forma xeheko anuroa da.
Gorputz adarrak finak eta
atzekoak luzeak dira, eta
horiei esker salto handiak
egiteko gai da. Oinetako
hatzak mintz batez lotuta
ditu. Azala leuna du, pikor-
tsu samarra, eta bizkarral-
dean luzetara bi tolestura
ditu. Hainbat koloretakoa
izan daiteke, baina nagusi
dira arre ilunak edo gorrix-
kak; maiz orban beltzak iza-
ten ditu, eta zenbaitetan
gorputza oso iluna izaten
du. Begi eta aho-ertzen
artean aldi baterako orban
gorria du. Sabelaldea zuri
lohia edo arrea da eta
orban beltz ugari ditu; zin-
tzurak sare-egitura dauka,
erdiko aldean izan ezik.

Jatorria ipar-mendebalde-
an duen endemismo iberi-
koa da. Penintsularen ipar-
raldean bizi da, Galiziatik
Gipuzkoaraino. Hegoalde-
rantz Sistema Iberiko Zen-
tralera heltzen da. Gure
lurraldean ipar-mendebal-
deko eremuan sakabanatuta ageri da. Bizkaian eta Arana-
ko zati batean, beretzat egokiak diren inguruetan ageri da,
kostan hasi eta estai muinotarreko erdiko kotetaraino. Bes-
te zenbait leku isolatutan ere ageri da, adibidez Gipuzkoan.

Bigarren mailako ubideetan baino ez da
bizi, mendiko errekaetoetan eta antzeko-
etan, igarotzen dituen inguruak direnak
direla ere. Nahiago ditu substratuan arro-
kak eta ertzean landaredia dituzten ibaiak.
Lehortarra da, baina uretara oso lotuta
bizi da, uretik hurbil, erreka-ertzetan edo
ur-ibilguen inguruetako harrien artean.
Izutuz gero, uretara egiten du salto. Egu-
nez zain gauez ibiltzen da. Ugalketa uda-
berrian izaten da; amplexusak uretan dira
eta errundako 400 arrautzak, emeak
masa trinkoetan jarri eta urazpiko harrien azpian itsasten
dituzte. Intsektu, molusku eta araknidoak jaten dituzte.

Inguru egokietan ohikoa da, baina ez dentsitate nabarme-
netan, eta toki gehienetan ale gutxi eta bakar-
tuak ageri dira. Badirudi nahiko ugaria den
inguruetan populazioak egonkorak direla. Hala
ere, ale gutxi ageri diren lekuetan, espeziea-
ren biziraupena uren kalitateari lotuta dago.

Espezie honen mehatxu aipagarrienak dira
errekatako landaredia suntsitzea, eta ondo-
rioz, habitata hondatzea, ibai-hondoa eralda-
tzea, beharrezko emaria utzi gabe ura hartzea
eta industriako edo nekazaritza- eta abere-
ustiapenetako hondakin kaltegarriak isurtzea.
Arrain birpopulazteak ere ez du eragin onik.

Espezie hau kontserbatzeko, beharrezkoa da
habitataren osotasuna ziurtatzea, eta behar
besteko emaria eta ur-kalitate ona bermatzea,
bai eta ubide eta errekaetoak eraldatzen ez
direla ziurtatzea ere.

GARDTXOA (*Lacerta lepida*)

Europako sau-
riorik handiena
da, 20 zentimetro-
tik gorako luzera
izan baitezake
burua eta gorpu-
tzaren artean; buz-
tana luzera osoa-
ren bi heren da; eta
beraz, animalia 60
cm-koa izatea iritsi
daiteke, eta inoiz
ere 90 cm-koa iza-
tera heldu da. Oso
sendoa da, gorputz
adar gogorak ditu,
eta oinetan azka-
zalak ditu; burua
izugarri handia da.
Bizkarraldea hori-
berdexka da, eta sare-itxurako irudi beltza dauka; sai-
hetsen gainean ozelo urdinak nabarmentzen dira. Sabelaldea horia
da. Gazteak oliba-kolorekoak dira, eta bizkarraldean beltzez
inguratutako orban hori edo zurixkak izaten ditu orbanok
urdirak izan ohi dira saihtetsetan.

Espezie iberikoa da, eta European Iberiar Penintsulan, Fran-
tziako hego-ekialdean eta Italiako ipar-ekialdean baino ez
da ageri. Gure lurraldean, Mediterraneoko eskual-
dean bizi da, Arabako Errioxan. Bertan banaketa
uniformea du, eta Ingla-
resko haranetik eta Baia-
Zadorrako pasabidetik iris-
ten da Urkila-Elgea men-
dilerroetako
mendi-magaletara.

Batez ere Mediterraneoko
zuhaixkadietan bizi da,
baina mahasti eta zereal-
soroen bazterretan ere
ageri da; gustuko ditu
zuhaixka-geruzak, belar-
geruzak eta baita lur eta
arroka gutxiko substratuak
ere. Eskualde azpi kan-
tauriarrean ageri da labo-
rantza-soro eta karraska-
basoetako bazterretan
edota sastrakak dituzten
karraska-basoen argiune-
etan. Azkarra eta abila iza-
teagatik nabarmentzen da.
Egunez ibiltzen da eta

iheskorra da; zulo txikietan bilatzen du babesa, eta igokari
ona denez ez du zuhaitzetara igotzeko dudarik. Lurralde-
koa da eta bere txokoa defendatzen du. Udaberrian pare-
katzen da, arrautzak, 10 aletik 20ra bitartean, emeak lurre-
an egindako zuloetan jartzen ditu. Kumeak irailean jaiotzen
dira. Noiz behinka emeak bi errunaldi izaten dituzte. Oroja-
lea da, era guztietako harrapakinak jaten ditu: intsektuak,
araknidoak, moluskuak, lur-zizareak, sugandilak, karraska-
ri txikiak, txoritxoak eta hegaz-
tien arrautzak. Nektarrez eta
fruitu gozoez ere elikatzen da.

Espezie hau askotan ikusi da,
baina kopuru txikietan, batez
ere bere banaketa-arearen
iparraldeko gunean. Badirudi
populazioak egonkorak dire-
la, baina, nekazaritza-lanen
eraginez habitata desagertu
eta zatitzearen eta populazio-
ak isolatzearen ondorioz den-
tsitatea jaitsi eta espeziea pix-
kanaka iraungi daiteke.

Populazioengan eragin kalte-
garria duten faktoreak hona-
koak dira: habitata eraldatzea,
gutxitzea edo desagertzea, eta
gizakiaren jazarpena.

Beharrezkoa da espeziearen
habitata zaintzea, oso anitza
den arren, beti ageri baita lotu-
ta Mediterraneoko baso eta
sastrakadie.

SCHREIBER MUSKERRA (*Lacerta schreiberi*)

Hamar cm inguruko saurio ertaina da. Burua gorputz-tamainarekiko proportzionatuta da, gorputza luzanga da, gorputz adar sendoak eta hatzetan azkazalak ditu. Luze-tara eta 8 lerotan ditu ezkata bentralak. Arrek bizkaralde berdexka dute, beltzez erretikulatua, eta sabelaldea horixka da, eta orban beltz ugari ditu. Emeen bizkaraldea arre edo berdea da, eta ez dituzte beti orban beltzak izaten. Araldian sexu bietako muskerrek zintzurrean eta buruaren bi aldeetan orban urdin bizia izaten dute. Orbanak intentsitate txikiagoa dauka emeetan. Gazteak arre berdexkak izaten dira, eta orban bertikal zuri-lohiak dituzte. Beltzez inguratuta egoten dira orbanok saihetsaldean.

Mendebaldeko endemismo iberiarra da, Penintsula Iberikoaren mendebaldean, erdialdean, eta ipar-mendebaldean hedatzen da. Gure lurraldean isurialde atlantikoko iparraldeko erdialde osoa hartzen du, eta bakartuta ageri da Gipuzkoako kostatik hurbil edo kostako zenbait puntutan. Itsas maila eta estai muinotarraren artean bizi da, gorago igo gabe.

Hainbat landazabaletan bizi da. Nagusiki ageri da landare-

di oparoa duten harrizko hormetan, sastraka eta basoen bazterretan, artadi kantauriarretan eta hauen fase andeatuetan. KOSTako landetan ere ageri da; zenbaitetan inguru higroturbosoetan ikusi da, batez ere musker berdearekin kontaktuan dagoenean. Egunez ibiltzen da, betiere landarediaren artean erdi ezkutatuta. Inguru heze eta errekastoetatik hurbil ageri ohi da. Lurraldekoia da eta bere ingurua babesten du beste arrik sar ez dadin. Araldia udaberrian izaten da. Emeak 15 milimetro inguruko 5-24 arrautza errun ohi ditu lurzoruko zuloxoetan, harrien azpian edo enborren azpian. Kumeak irailean jaiotzen dira. Elikagai ugari dituzte: intsektuak, araknidoak, moluskuak eta lur-zizareak, baita zenbait fruitu gozo ere.

Kopurua zeharo aldatzen da herri batetik bestera. Ohikoa da, eta nahiko ugaria gainera, Bizkaiko kostaldean; noizean behinekoa barrualdean eta bakana da ipar-ekialdean. Badi-rudi populazioak egonkorrak direla.

Espezie honen mehatxurik handiena inguruaren aldaketa da, dela konifero-landaketek haien habitata ordezkatzan dute-

lako, dela inguru egokia txikitu delako edo honen kalitateak txarrera egin duelako, basogintzaren eta nekazaritza- eta abeltzaintza-jardueren eraginez.

Populazioen iraupena bermatzeko beharrezkoa da habitatak zaintzea, eta horretarako konifero-landaketa gehiagi egotea ekin, eta bazterretako landareak, hesi bizia, etab. Irautea bermatu behar da.

TXARADI-SUGANDILA (*Psammodromus algirus*)

Muturretik kloakara 8 zentimetroko luzera duen saurio ertaina da, buztana gorputza baino ia bi aldiz luzeagoa da. Alboetako ezkakak handiak dira eta karenatuta ageri dira, hots, albo-gila bat dute. Bizkaraldea arre grisaxka da, eta alde banatan bi banda zurixka edo horixka ditu. Sabelaldea zuri horixka da. Araldian arrak ozelo urdinak ageri ditu aurreko gorputz adarretan, eta zintzurra laranja ixten du. Dituen kolore guztiak hitsak dira, landareen artean ezkutatzeko.

Europar, bakarrik ageri da Penintsulan eta Frantziako hego-ekialdean, bai eta Afrikako iparraldean ere. Gure lurraldean, Mediterraneoko eskualdean ageri da era erregularrean. Arabako Errioxan eta Inglares eta Ebroko haranetan barneratu eta Sobron ingururaino iristen da.

Mediterraneoko komunitateetan bizi da, batez ere, Mediterraneoko sastrakadietan eta argiuneak dituzten edo andeatuta dauden basoetan. Zuhai-xka-geruza atsegin du, haie-tara igo ahal izateko. Zuhaitzetan ibiltzeko ohitura du, sastraketara igotzen da, elikagai bila, bai eta babes bila ere arriskuen aurrean; han, geldi-geldi gertatzen da, duen mimetismoaz baliatuz. Batzuetan harea artean lurperatuta ezkutatzan du bere burua. Udaberrian parekatzen da, eta emeak 3 eta 11 arrautza bitarteko zenbait errunaldi izan ditzake udan zehar. Arrautzok lur xehearen azpian edo zuhaixkaren baten oinean uzten ditu. Gazteek kolore hitsak izaten dituzte, grisak, eta buztana pittin bat gorrixka dute. Sugandila hau oihu xume bat egiteko gai da harrapatzen dutenean. Intsektu, araknido eta moluskuak jaten ditu.

Ageri den toki gehienetan oso urria da, nahiz eta zenbait puntu bakane-tan ugaria izan, hedadura eta inguru egokia dituenean, hain zuzen ere. Badi-rudi populazioak egonkorrak dire-la, baina habitata gutxitzeak popula-zioak urritzea eragin dezake.

Espezie honen mehatxurik handiena da bere inguruko landaredia eraldatzea, gutxitzea eta suntsitzea. Habitataren zatiketaren eta nekazaritza-erabileraren eraginez bakartuta dau-den populazioek espeziea pixkanaka urritu eta galzorira daramate.

Beharrezkoa da berezko habitataren iraupena ziurtatzea, oso anitza dena, baina Mediterraneoko sastrakadi eta basoekin lotura handia duena.

SUGE BERDE-HORIA

(Coluber viridiflavus)

B i metrotarainoko ofidio handia da, baina normalean ez da metro eta hogeita hamar zentimetro baino luzeagoa. Buztana oso luzea da, 50 zentimetrorainokoa. Burua meharra eta luzanga da, eta muturra borobila dauka. Bizkarraldean, fondo beltz edo berde ilunaren gainean marra hori meheak ditu lerroka; buztan osoa lerro hori eta beltzez marratua dauka. Sabelalde horixka da eta tonu berdexka, horixka, gorrixka edo urdinxkak izan ditzake, baina ez du orban beltzik. Ale gazteen bizkarraldeak grisera jotzen du, eta orban hori eta beltz nabariak dituzte; burua beltza dute. Espezie aglifo da, hau da, ez du hortz pozoitsurik eta ez da gizakiarentzat kaltegarria.

Europan, batez ere Italiako Penintsulan eta Frantzian ageri da. Suitzara ere hel daiteke eta Iberiar Penintsulan Pirinio-etako zerrenda estu batean baino ez dago. Gure lurraldean, Gipuzkoan ipar-ekialdean ale bakan batzuk behatu dira, hango bi tokitan.

Zuhaitz hostoerorkorren basoetan bizi da, hariztietan eta baso mistoetan, eta baita konifero-basoetan ere. Basoen bazter eta argiuneetan ageri da. Inguru lehor, eta batez ere, kare-harrizko inguru harritsueta jotzen dute. Lehorreko eta eguneko animalia da. Zuhaitzetan ibiltzeko ohitura du; trebetasun handiz igotzen da zuhaitz eta zuhaixken goiko adarretara, eta han eguzkitan berotzea da gogoko. Azkarra eta erasotzailea da, ez du dudarik egiten arriskuen aurrean hozka egiteko. Udaberrian ernalduta eta ekainean 2-4 zentimetro inguruko 6-7

arrautza errun ohi ditu. Kumeak irailean jaiotzen dira eta 20-25 zentimetrokoak dira. Denetik jaten dute, eta mikrougaztunak eta hegaztiak ohiko elikagaiak dira; musker eta sugandilak ere harrapatzen ditu. Harrapakin guztiak osorik irensten ditu. Hegaztiak edo txitak gehienetan habietan harrapatzen ditu.

Ezohikoa da, noizean behin baino ez baita ageri. Espeziea Europen, Frantzian barne, geografiko ki hedatzen ari den arren, ez da oraino Iberiar Penintsulan alerik kusi.

Espezie honen mehatxu handienak hauek dira: bizi den habitata eraldatzea, gutxitzea eta suntsitzean batez ere hesi biziak eta hauen inguruak. Halaber, kolubridoen gertatzen den bezala, gizakiak ale asko hiltzen ditu.

Komenigarria da paisai anitza sustatu eta bultzatzea, besteak beste, nekazaritza- eta abeltzaintza-lursailak heskai bidez banatzea. Egokia litzateke ere espezie hau ageri den basoak irau-naraztea; eta noski, behatutako aleak hiltzeari uztea, egun, ekintza hau ez dago-eta inolaz ere zuzenetsia.

ESKULAPIOEN SUGEA

(Elaphe longissima)

O rotara luzeran 2 metro izatera irits daitekeen ofidio handia da, baina normalean ez da metro eta berrogei zentimetrora heltzen. Luzanga da, eta buru oso luzea eta mutur borobila ditu. Bizkarraldea oliba-kolorekoa, marroi berdexka edo arre argia da, uniforme oso; bizkarraldeko ezkatetik punta zuriak dituzte atzeko muturrean. Sabelalde hori argia da, orbainik gabea. Ale gazteek buruan orban deigarriak dituzte, horiak edo marroi ilunak. Espezie aglifo da, hots, ez du hortz pozoitsurik eta bere koskada ez da kaltegarria gizakiarentzat.

Europan espezie ugaria da, hego-erdialdea hartzen du, Italiako eta Balkanetako Penintsulak barne. Gure lurraldean Atlantiko aldean baino ez da ageri, non, oinaldeko estai eta estai muinotarrean barreiatuta dagoen, uren banalerrotik kostaraino.

Habitat higrofiloetan bizi da, hala nola, baso misto heze eta

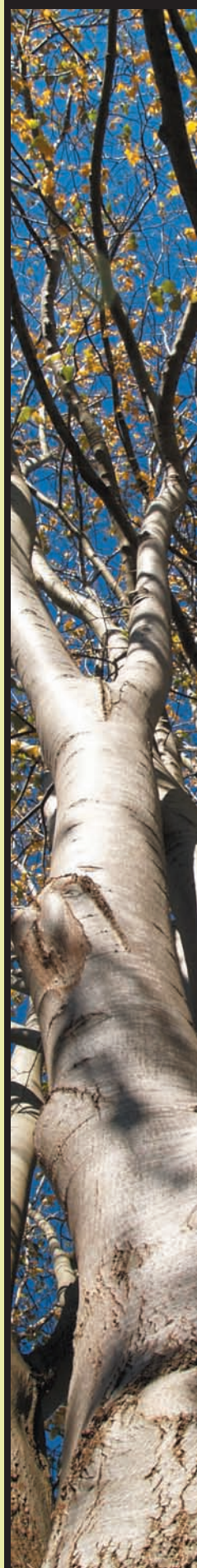
hostoerorkorren basoetan; baso hauen barnean zein bazter eta argiuneetan ageri da, baita landazabaletan ere. Beraz, esan daiteke baso-ertzei, heskaiei eta abarrei dagokien elementua dela. Hezetasun handirik gabeko inguru eguzkitsuak behar ditu, baina idor lehorrak ez direnak eta landare asko dituztenak. Espezie lehortarra da, egunez aritzen da eta zuhaitzetan ibiltzeko ohitura du; gustuko du zuhaitzetan gora egitea, bero, atsedean, edo elikagai bila. Sarritan, zenbait egun jarraian ematen ditu, baita 15 ere, zuhaitzetako adarrik altuenetan; oso abila da eta gainazal ia lauetatik gora egin dezake. Udaberrian parekatzen dira eta emeak 2x4 zentimetroko 6-20 arrautza erruten ditu. Kumeak irailean jaiotzen dira, eta 25 zentimetro ingurukoak dira. Habietan harrapatzen dituen mikrougaztunak eta hegaztiak jaten ditu, eta osorik irensten ditu harrapakinak estututa hil ostean.

Orokorrean, urria da eta soilik esan daiteke inguru egokietan ohikoa eta ugariagoa dela. Espeziearen populazioen gainbehera ageri-agerikoa da, giza-kiaren esku-hartzea dela medio.

Pairatzen dituen mehatxurik handienak hauen dira: gizakiak zuzenean hiltzea eta errepideetan harrapatzea. Aipatu beharrekoak dira ere erabiltzen duen habitata eraldatzea, gutxitzea eta suntsitzea.

Espezieak behar du erabiltzen dituen habitatak zaintzea. Horretarako, paisai anitza sustatu eta bultzatu behar dira, non, nekazaritza eta abeltzaintzarako lursailak heskaien bidez bananduta egongo diren. Eta nola ez, behatutako aleak hiltzeari utzi eta errepideetan harrapatzea saihestu behar da.

Arrain Editoriala

Antropologiari eta Bioaniztasunari buruz
euskaraz idatzitako lanarik handiena

ARGITARATUTAKO BESTE LIBURU BATZUK

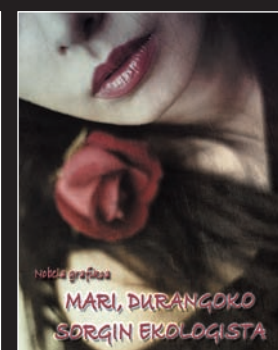
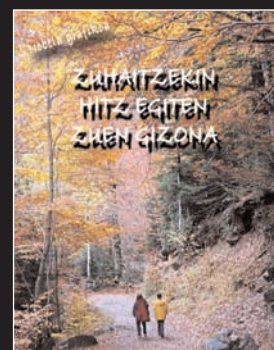
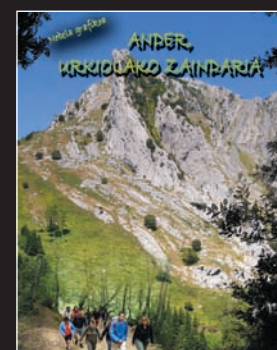

**ARRAIN
EDITORIALA**

TLF: 94 490 34 04

e-mail: arrain@arrain.es

web: www.arrain.es

ARGITARATUTAKO BESTE LIBURU BATZUK

Antropologiari eta Bioaniztasunari buruz euskaraz idatzitako lanarik handiena

**EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO**

KULTURA SAILA
DEPARTAMENTO DE CULTURA

"Kultura Sailak (Hizkuntza Politikarako
Sailburuordetza) diruz lagundutakoa"